

UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE VALÈNCIA

ESCOLA POLITÈCNICA SUPERIOR DE GANDIA

Grau en Comunicació Audiovisual

UNIVERSITAT
POLITÈCNICA
DE VALÈNCIA

ESCOLA POLITÈCNICA
SUPERIOR DE GANDIA

**“El consum proactiu de fotografies a
les principals xarxes socials: la
frontera entre l'erotisme i la
pornografia”**

TREBALL FINAL DE GRAU

Autor/a:

Alberto Sancho González

Tutor/a:

Álvaro de los Ángeles Rodríguez

GANDIA, 2013

Resum

La fotografia ha esdevingut ubiqua i els límits d'allò íntim són cada volta més difusos. Tots fem fotografies, tots les compartim: som *prosumidors* als mitjans socials. On es troba en aquests canals la frontera entre l'erotisme i la pornografia? Ha canviat la manera en que entenem el nu com a forma d'expressió artística i com a gènere? Aquest text fa un resum del tractament del nu en diferents disciplines artístiques al llarg de la història, fins arribar a la censura a canals com Facebook o Instagram, per saber què ha canviat i si aquests canvis són propis de l'època en que vivim o només són ecos de la història de l'Art i la Comunicació.

NOTA: A l'interior del text s'inclouen fotografies que serveixen de reforç i exemplificació; algunes d'elles contenen nus integrals i accions explícites.

Paraules clau: fotografia, xarxes socials, internet, erotisme, pornografia.

Abstract

Photography has become ubiquitous and the limits of intimacy are ever more diffuse. We all take photos and we all share: we are prosumers on the social media. Where is the border between eroticism and pornography on these channels? The way we know the nudity as a form of artistic expression and as a genre has changed? This text make a summary about the course of the nude in different artistic disciplines through the history, up to approach to censorship on channels like Facebook or Instagram, in order to realize what things has changed and if changes are specific to our era or just echoes of Arts and Communication History.

NOTE: Inside the text there are many photographs with the aim of illustrate and reinforce the ideas; some of these pictures contain partial or total nudes and explicit actions.

Keywords: photography, social media, prosumer, pornography, nude.

ÍNDEX

	PÀGINA
1. Introducció	4
2. Història de la frivolitat <i>El nu en l'art, de la prehistòria als cristalls de plata</i>	7
3. El nu instantani <i>Consideracions al voltant de la representació del nu amb l'aparició de la fotografia</i>	15
4. La frontera entre l'erotisme i la pornografia <i>Els aspectes que es passen de la ratlla</i>	19
4.1. La –no- justificació del nu	20
4.2. Les accions i l'attrezzo	23
4.3. Nivell de realisme	26
4.4. <i>Argumentum ad verecundiam</i>	29
4.5. Mitjà de recepció i visualització	31
5. La fotografia del nu a la <i>Galàxia Internet</i>	33
6. Conclusions	45
7. Crèdits de les fotografies	48
8. Bibliografia	49
Annex I <i>Resultats de l'enquesta</i>	51
Annex II <i>Política de Tumblr</i>	69

1. INTRODUCCIÓ

Els nous mitjans han deixat de ser nous, de la mateixa manera que la fotografia, fa dècades, ha passat a ser una tecnologia a l'abast de tots i totes. De la inquietud per saber com és la relació entre estos *no* nous mitjans neix el text que ací comença.

Però, qualsevol cosa pot ser fotografiada, i, a més, a la xarxa tot és compartit, *compatible* i, quasi sempre, valorat. Amb el pas dels anys, en els que l'ús dels mitjans socials s'ha normalitzat, advertim de la manera com ha canviat el consum de la fotografia i, en concret, de la fotografia eròtica i pornogràfica. Parlarem, en definitiva, de la fotografia amb el cos i el nu com a element principal. Deixem de banda altres formes de representació gràfica com la pintura o la il·lustració; també es pot compartir material d'este tipus a la xarxa, però un element clau en este projecte és la facilitat de produir les imatges (fotografies, per tant) i no solament de consumir-les.

L'any 2000, l'empresa japonesa dedicada a l'electrònica 'Sharp Corporation' va treure al mercat el primer telèfon mòbil amb càmera de fotos integrada, tot i que no es va exportar¹. A l'estat espanyol, els primers dispositius amb esta novetat van aplegar de la mà de Sony cap a l'any 2003. Només 10 anys després, el fet de poder fotografiar-ho tot i poder compartir-ho a l'instant amb milers o milions de persones -conegudes i desconegudes- ens ha dut a un màxim històric d'exhibicionisme i voyeurisme. Però, també ha fet canviar la nostra manera de mirar i de jutjar allò que mirem i que fotografiem.

Aleshores, per què «El consum proactiu de fotografies a les principals xarxes socials: la frontera entre l'erotisme i la pornografia»? A continuació s'exposen algunes consideracions respecte al títol.

El Centre de Terminologia de la Llengua Catalana (TERMCAT), creat per la Generalitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans, ja al 2010, va aprovar la forma 'consum proactiu' per fer referència al terme anglès *prosumerism*. Este

¹ Christopher André (Cadena Ser). *El teléfono móvil cumple 29 años en el mercado.*
<<http://goo.gl/MaQB3K>> [Consulta: 2 d'agost de 2013]

organisme, per tant, no accepta el terme 'prosum' com sí ho fa, en canvi, la Fundéu (la *Fundación del Español Urgente*).

Personalment, em sembla poc encertada la decisió, en este cas, de l'Institut d'Estudis Catalans; si més no per economia del llenguatge -tan desitjable a textos com el present-, els termes 'prosum' i 'prosumidor' haurien de ser vàlids, donat que són perfectament comprensibles. Tot indica que no ho són per la oposició constant a acceptar paraules provinents de l'anglès.

En conseqüència, i sent conscient del risc, al llarg d'este text s'emprarà 'prosum' i 'consum proactiu' indistintament (així com 'prosumidor' i 'consumidor proactiu') sense cap mena de distinció gràfica.

Qüestions lingüístiques a banda, el prosum fa referència a una forma conjunta de *producció* i *consum*, és a dir, a la forma d'actuar de l'usuari convencional de qualsevol xarxa social. Tots produïm contingut alhora que en consumim el d'altres usuaris.

Este projecte té, per tant, com a objectiu: analitzar com es consumeixen, produeixen i filtren les fotografies en internet i amb els principals mitjans socials com a referència. Estos mitjans són: Facebook, Twitter, Tumblr i Instagram. Més endavant explicarem el motiu d'esta selecció.

Com s'ha comentat fa unes línies, la normalització de l'ús dels mitjans socials a qualsevol àmbit de la societat ha fet canviar la manera en que funcionem, mirem, jutgem, ens comuniquem; ha fet canviar el llenguatge, ens ha donat accés a la Cultura sense fronteres, però: és possible que el canvi haja estat més ràpid que el nostre temps de resposta i adaptació? Com hem reaccionat davant este nou paradigma d'accés a la informació?

En el tema que ens ocupa, sembla evident preguntar-se si ha canviat la frontera entre el que habitualment hem considerat com eròtic i pornogràfic. Han passat quasi 50 anys, però sembla que, més que mai, el mitjà és el

missatge². Inevitablement, el canal pel qual rebem la informació ens predispesa a descodificar-la d'una manera o d'altra.

Partint de la teoria bàsica de la Fotografia, analitzarem què ha canviat i que continua igual. En definitiva, els debats al món de l'Art són comuns amb el canvi de les tecnologies: l'aparició de la fotografia va fer perillar la pintura clàssica. De la mateixa manera, amb l'aparició d'internet hem vist trontollar tots els mitjans. Hi ha qui afirma, al més pur estil dels Buggles, que internet ha matat la fotografia. Res més lluny. Què n'és del concepte d'autoria, però?

Esta última pregunta és la primera de les hipòtesis de les que parteix el projecte: és possible que acceptem com a vàlid l'*argumentum ad verecundiam*³ també a la fotografia i a les arts en general. Acceptem com a treball artístic una fotografia perquè l'autor és reconegut? Què passa, per tant, amb el nou paradigma de la comunicació en què l'autor és anònim o qui comparteix no respecta l'autoria? Parlem d'autoria en el més ampli sentit del terme, ja que el canal pel que rebem la informació també deforma l'essència de l'obra, per a bé o per a mal.

Un segon punt, relacionat directament amb el primer, suposa una revisió d'un debat que ja han protagonitzat filòsofs clàssics relacionats d'una o altra manera amb el món de l'art. L'escocès David Hume (1711-1776) afirmava que "la bellesa no està en l'objecte sinó en la mirada del seu observador"⁴; esta forma d'entendre el diàleg entre l'artista, l'obra i l'espectador demana ser repassada, perquè potser és cap on anem a parar, donat que hui són molts els qui observen, i fan molt de soroll. I a aquests que observen, els internautes, se'ls ha preguntat el que pensen en una enquesta dissenyada *ex professo* per aquest projecte. Les dades resultants s'exposaran en els moments més adients.

En síntesi: fotografia, ubiqüitat, erotisme, mirada, popularització, intenció, pornografia, internet. A mode de núvol de *tags*, és del que tracta el present Treball de Final de Grau.

² Marshall McLuhan va publicar *The Medium is the Message* el 1967.

³ *Argumentum ad verecundiam*, argument d'autoritat. Es basa en defensar quelcom com 'vertader' perquè qui ho afirma té autoritat en la matèria. També solia expressar-se amb l'eloqüent *magisteri dixit*.

⁴ GUBERN, R. (2000). *El eros electrónico*. Barcelona: Taurus. p. 56

2. HISTÒRIA DE LA FRIVOLITAT

EL NU A L'ART, DE LA PREHISTÒRIA ALS CRISTALLS DE PLATA

«Queridas amigas. Queridas compañeras en la denodada lucha contra la impudicia. Mi conferencia de hoy será, más que conferencia, un panorama, una revisión histórica tendente a demostrar que los enemigos contra los que luchamos: desenfreno, el descoque, la frivolidad, no son producto de la escandalosa época en que vivimos, sino que han existido a través de todos los siglos a través de todos los tiempos, para oprobio y vergüenza de los humanos pudibundos, probos, austeros y puritanos.»

Jaime de Armiñán. *Historia de la frivolidad*⁵

Com bé diu la lideresa de la “Liga Femenina Contra la Frivolidad” en un guió escrit per a la televisió pública de 1967 amb la sornegueria pròpia de *Chicho Ibáñez Serrador*, les consideracions al voltant del cos humà, del nu i, per suposat, de la seua representació artística, *sempre* han estat en entredit. Podem entendre el nu com a missatge o com a mitjà. El britànic historiador de l'art Kenneth Clark (1903-1983) afirmava que “el nu no és un tema de l'Art, sinó una forma d'Art”⁶. Estem, doncs, davant un gènere? Si el nu és una forma d'Art, passaria a tindre una entitat pròpia, per tant seria significatiu “valorar eixe nu de manera independent del mitjà”⁷. Entrem en conflicte, de manera immediata, amb la cèlebre sentència de McLuhan.

El que és clar és que el cos humà ha estat font inspiradora d'artistes de totes les èpoques i disciplines esdevenint l'objecte de disseny molt abans que *nosaltres premérem el botó i Kodak fera la resta*⁸.

Moltes cultures mostren major tolerància davant el nu representat en qualsevol forma artística que davant del nu real, el que ens fa sospitar que és un tema força complicat d'abordar en totes les seues vessants, tant estètiques o

⁵ Introducció de *Historia de la frivolidad* (dirigida per Narciso Ibáñez Serrador. Guió de Jaime de Armiñán). Radio Televisió Espanyola, 1967

⁶ CLARK, K. (1981). *El desnudo*. Madrid: Alianza. p.81

⁷ RAICH, L. (2012). *Corpografia. El cuerpo en la fotografía contemporánea*. Madrid: Casimiro. p. 7

⁸ Amb aquest eslògan (*You Press the Button, We Do the Rest*), George Eastman va posar a la venda la primera càmera Kodak que funcionava amb un carret de 100 fotografies, la primera càmera preparada per a fer fotos sense cap tipus de productes, accessoris ni coneixements químics.

iconogràfiques com culturals o sociològiques. No és d'estranyar, per tant, que alguns historiadors consideren que “el nu és el tema més important de la Història de l'Art Occidental”⁹.

Als 20000 aC, aproximadament, trobem el que, quasi de segur, és el nu més celebrat de la història de l'art. Es tracta de les *Venus*: figures de pedra calcària, habitualment, de dones voluptuoses, que tenien un caràcter més bé místic, relacionat amb la fertilitat; també eren comuns els fal·lus, generalment erectes.

En l'art Antic (3000 - 300 aC) també solia tindre més protagonisme la dona; així, trobem deesses quasi sempre amb els pits fora, que van ser el punt de partida de la iconografia grecoromana. Mentre que a l'Egipte, fins i tot els faraons es representaven nus o semi nus, a Mesopotàmia el gènere és quasi desconegut. El mateix ocorre amb l'art fenici, donat que la Torà¹⁰ prohibia la representació de tota figura humana.

D'una altra banda, la primera cultura totalment antropocèntrica i que rendeix culte al cos –humà- és la de les antigues Grècia i Roma (període Clàssic, del 1000 aC al 300 dC). Trobem un estil basat en la natura i en què imperava l'harmonia i l'equilibri, així com una concepció racional de formes i volums. S'observa un mimetisme amb la natura, i sense saber-ho, s'estableixen les bases de l'Art Occidental.

⁹ Francisco Calvo Serrater en: INTXAUSTI, Aurora (2005). “Calvo Serraller analiza la evolución de los géneros de la pintura” en *El País*. Edició de l'1 de desembre. <<http://goo.gl/cXRHKg>> [Consulta: 4 d'agost de 2013]

¹⁰ 'La Torà' és el nom de la llei de Moisés, coneguda també com 'Pentateuc': els cinc primers llibres de la Bíblia Hebrea, que forma part de l'Antic Testament cristià.

En el cas de Grècia, la cultura de l'humanisme deriva en un art de tall naturalista, que persegueix un concepte de bellesa basat en la imitació però idealitzat, passat pel tamís de l'ànima. Així, s'equipara la bellesa amb la bondat.

L'ideal de bellesa grec és el cos masculí nu, símbol de la joventut i la virilitat, fet pel que els artistes idealitzaven les proporcions i s'hi recreaven. Aquest tipus de nu, per tant, té una component moral que evita el simple sensualisme, així que no resultava obscè ni decadent. Parlem d'una relació inherent entre el cos i l'esperit, a l'art clàssic grec.

Resulta curiós, per cert, veure com alguns grecs intentaven representar el moviment fragmentant-lo i dibuixant-lo pas a pas a les àmfors panatèniques; amb la invenció de la càmera fotogràfica, Eadweard Muybridge ho faria de la mateixa manera més de 1500 anys més tard, també amb cossos desproveïts de roba.

A propòsit, una 'tècnica' que neix d'aquesta època i perdurarà en el futur, jugant un paper clau en la representació del nu, la insinuació i l'erotisme és la coneguda com *draperie mouillée*. Es tracta de no construir el cos totalment nu, sinó cobert en algunes parts pel que sembla una tela fina i mullada, a mode de transparència, que deixa veure parcialment què hi ha baix¹¹.

Cap a la fi d'aquest període es va donar més importància a l'acció i l'expressió de la figura que a la seua vessant moral. S'intentava transmetre, amb les

¹¹ CLARK, K. (1996) *El desnudo. Un estudio de la forma ideal*. Madrid: Alianza. pp. 82-84

accions, derrota, tragèdia, patiment; es feia mitjançant cossos malmesos, mutilats o deformats. S'imposa el *pathos*¹².

Mentrestant, a Roma, els emperadors es representaven divinitzats, nus com els déus grecs. En la pintura abunda el nu amb clares intencions eròtiques, i es mostra tal qual, com un element més de la vida.

La producció artística medieval es va veure impregnada de la nova religió: el cristianisme, la teologia moral del qual feia distinció entre quatre tipus de nu, entre els que destaca, especialment, l'últim:

- *Nuditas naturalis*: representa l'estat natural de l'ésser humà.
- *Nuditas temporalis*: es tracta d'un estat artificial imposat per la transitorietat i relacionat amb la pobresa.
- *Nuditas virtualis*¹³, un símbol de virtut i innocència.
- *Nuditas criminalis*: lligat a la luxúria i la vanitat.

A més, era comú el nu en la representació dels morts, com a símbol de despulla de tot allò terrenal.

¹² No amb el sentit de la retòrica aristotèlica, tot i que està relacionat, donat que representa el sofriment humà i existencial propi d'ésser persona al món. A la crítica d'Art significa l'emoció present a una obra que en desperta una similar en qui la mira. Sovint es relacionava l'*Eros* amb el *Pathos* i amb el *Thanatos*.

¹³ Segons Coromines, etimològicament, el mot *virtualis* prové de «viril: propi de l'home adult, vigorós; derivat de *verijas*: 'els testicles', 'la vulva'; aquest de *virtud*, del llatí *virtual, virtualis*».

Als albors del cristianisme (amb forta influència jueva) estava prohibit el nu i quasi qualsevol imatge de la figura humana; era una transgressió del 2n manament¹⁴. Molts déus pagans havien estat representats en forma humana i nus, per tant, els primitius cristians ho relacionaven amb la idolatria pagana i ho condemnaven. Més tard, s'acceptà el cos com el lloc on resideix l'ànima i el nu com un estat degradat de l'ésser humà, però, natural i acceptable. Tot i això, quan la Bíblia ho requeria, les representacions de l'art medieval amb figures nues es basaven en línies bàsiques que fins i tot deformaven els cossos, que tenien els atributs sexuals minimitzats. Resulta curiosa la eloqüent existència de dos imatges de Jesucrist: una d'elles en que es troba vestit amb una túnica (conegut com 'de Jerusalem') i l'altra (d'Antioquia) que es va prendre com a canònica, en la que està desvestit. Es perseguia la representació del nu, però entenien perfectament que el patiment es transmetia millor quan el cos quedava al descobert. De nou, l'ús del *pathos* apel·lant directament a l'observador.

Cap al 1400 comença una època de forts canvis socials i polítics: absolutismes, descobriments geogràfics, colonialisme, la invenció de la impremta¹⁵, religió a la baixa i auge del protestantisme, l'humanisme com a nova tendència cultural, etc. Després de l'obscurantisme medieval, l'art grecoromà *renaix* i, sense renunciar a la religió, torna a centrar-se en la representació de l'ésser humà i el seu entorn a l'hora que apareixen noves temàtiques mitològiques i històriques.

Al Renaixement, el nu masculí no exemplificava la figura de l'heroi; va destacar, llavors, el nu femení, degut al mecenatge de nobles i rics que demostraven així la seua posició privilegiada en la societat. Així es va anar forjant la secularització del nu, passant dels temes religiosos als profans, amb intents de vegades forçats de justificar este tipus de representacions fora de l'àmbit eclesiàstic¹⁶.

¹⁴ 2on punt del decàleg del judaisme: "No et faràs una imatge tallada ni cap semblança d'allò que hi és dalt al cel, ni a la terra, ni en l'aigua, ni baix terra. No et postraràs davant els ídols, ni els adoraràs, perquè sóc jo l'Etern, el teu Déu, l'únic Déu, qui té present el pecat dels pares sobre els fills fins la tercera i quarta generació amb els meus enemics; però qui mostra benevolència amb milers de generacions als qui m'estimen i observen els meus preceptes» (traducció lliure).

¹⁵ Es fixa la data al voltant del 1450.

¹⁶ NEWALL, D. (2009). *Apreciar el arte*. Barcelona: Blume. pp. 24-25

La culminació del nu renaixentista ve de la mà de Michelangelo; en la seua obra el cos humà adopta un caràcter diví, atorgant-li dignitat i noblesa. L'artista idealitzà l'emoció davant la bellesa masculina, pel que la sensualitat dels nus que va representar esdevé quelcom transcendental i pur. A més, les obres religioses s'han desfet del patetisme del sofriment inherent –fins aquest moment- a la figura de Jesucrist; ara genera compassió més per la seua bellesa que pel seu dolor.

Durant la segona meitat del segle XVI va sorgir el manierisme i, en certa manera, comença l'art modern amb la màxima de que les coses no es representen com són, sinó tal i com l'artista les veu. Pren força el costum de presentar els nus amb una mena d'*atrezzo* que dotava a la imatge de certa càrrega eròtica; esta imatgeria ha perdurat fins l'actualitat dins les arts representatives.

Encara al barroc continua predominant el nu femení com a objecte de consum i plaer. Rubens és el factòtum dins esta corrent; l'acompanya Rembrandt, que pintava els nus d'una forma més mundana i terrenal. Però, el gran geni barroc espanyol fou Velázquez que, a pesar que començà representant més nus¹⁷, es va veure obligat a canviar a escenes de gènere o costumistes a causa de la censura clerical; no va tindre tants problemes, en canvi, amb incloure nus a les representacions religioses, 'per exigències del guió', tot i que era un nu classicista, quasi acadèmic.

Al període de la Il·lustració i el rococó, s'abandonen a poc a poc les representacions religioses i s'adopten actituds més mundanes, destacant el luxe. El nu té més càrrega eròtica, amb un erotisme refinat i cortesà, subtil i evocador, però no exempt de provocació i de cert caràcter irreverent. S'ha assumit el caràcter mundà del gènere¹⁸, també molt present a l'escultura.

Cal esmentar a Goya, donat que *La maja desnuda* (1797-1800) és una de les primeres pintures en que s'aprecia el pèl púbic amb nitidesa¹⁹. També és un dels primers nus no justificats per cap motiu històric, mitològic o religiós;

¹⁷ El considerat com més original i innovador és *Venus en el espejo* (1647-1651), per estar la model d'esquena i per incloure el mirall.

¹⁸ CLARK, op. cit., pàg. 147

¹⁹ CALVO SERRALLER, F. (2005). *Los géneros de la pintura*. Madrid: Taurus. p.132

simplement veiem una dona nua, en la seua intimitat²⁰. És certament voyeurista. Ens mira als ulls, ens desafia.

4

És al neoclassicisme (segles XVIII - XIX) quan, després de la Revolució Francesa, els excessos del barroc i el rococó (que s'identifiquen amb l'aristocràcia) i amb l'auge de la burgesia, reprèn força la forma de representació del nu grecoromà, però sense la càrrega simbòlica i el *pathos*. És la forma per la forma, pel que resulta un art fred i buit d'emocions, que obre les portes a l'academicisme.

Amb el pas del temps el camí de l'art pren el camí de l'atomització d'estils i corrents que conviuen, es contraposen, s'influeixen i s'enfronten. En l'art contemporani abunda el nu femení més que en qualsevol altre període artístic passat. En canvi, el rol femení esdevé objecte sexual en un procés de deshumanització de la figura de la dona, un procés amb conseqüències de les que encara no hem pogut recuperar-nos, provocant que les obres artístiques que inclouen nus estiguen contínuament sotmeses al debat sexista i de gènere, un debat que, de vegades, va en detriment de la pròpia obra. Molts dels nus que trobem no són premeditats; no és una model que posa, sinó la recreació d'escenes de la vida quotidiana forçades per l'artista. En paraules del professor Carlos Reyero: ens trobem amb dones que no hi són nues, sinó desvestides²¹.

²⁰ AGUILERA, E. M. (1972). *El desnudo en las artes*. Madrid: Giner. pp. 250

²¹ PRIETO, C. y RODRÍGUEZ, M. (2010) "El cuerpo femenino: desnudos de mujer en el arte del siglo XIX" en *Revista de humanidades y ciencias sociales – El genio maligno*. Edició del 7 de setembre.

I, amb este panorama, cap a l'any 1826, Joseph Nicéphore Niépce aconsegueix la primera imatge en positiu directe i gravada permanentment. Segurament, no va ser capaç d'imaginar els camins que prendria la fotografia des d'aleshores.

3. EL NU INSTANTANI

CONSIDERACIONS AL VOLTANT DE LA REPRESENTACIÓ DEL NU AMB L'APARICIÓ DE LA FOTOGRAFIA

«Les imatges que idealitzen no són menys agressives que l'obra que fa de la senzillesa una virtut. Tot ús de la càmera implica una agressió. Això és tant patent en 1840 i 1850 [...] com en tots els successius, quan la tecnologia va possibilitar una difusió sempre creixent d'eixa mentalitat que mira el món com un conjunt de fotografies en potència»

Susan Sontag. *Sobre la fotografia*²²

És evident que una nova tecnologia fa trontollar tot el sistema establert, més encara quan parlem de l'aurora vuitcentista, moment en el que ningú podia imaginar una forma de representació més *ràpida* que la pintura, considerada art, per cert, sense cap tipus de controvèrsia possible. La controvèrsia arribaria, però, en paral·lel amb les primeres fotografies²³.

De l'apartat anterior podem extreure els elements més crucials que definien la representació del cos nu en l'art, bé per problemàtics, bé pel seu caràcter definitori. Parlem, òbviament, del nu del cos humà, deixem de banda altres expressions de la natura i la mitologia.

Repassant la història de l'expressió de l'artista mitjançant el nu ens n'adonem que quan l'ens religiós de torn no els permetia, no els censurava completament. Si les sagrades escriptures així ho detallaven, la representació havia d'incloure nus per ser fidel a la història. Eixa és la qüestió, si el nu es justificat o no, polèmica que perdura hui en dia. I és que, fent nostres les paraules de Spinoza que alhora Annie Sprinkle va fer seues: ningú sap el que pot un cos.

La religió era la justificació més habitual dels nus que es representaven. Amb la fotografia, això desapareix. Sí que té lloc la temàtica religiosa, però no suposa el motiu central; trobem alguna excepció en autors que han basat la seua obra

²² SONTAG, S. (1973). *Sobre la fotografia*. Barcelona: Debolsillo. p.17

²³ Independentment de la tècnica en concret, entenem 'fotografia' amb el significat enciclopèdic, com a l'art i la tècnica de fixar i reproduir imatges duradores degut a l'efecte de la llum mitjançant qualsevol dispositiu dissenyat per tal efecte, generalment una càmera obscura.

en fer una revisió de les representacions de l'art clàssic treballant-les amb la tècnica fotogràfica. Aquests casos solen pertànyer, generalment, al camp de la fotografia crítica, amb una funció *política*, compromesa socialment. Un exemple és el treball (fig. 5) dels italians 'Winkler i Noah', titulat *Les Femmes Hèrétiques*²⁴ (2010), en què critiquen els aspectes més obscurs de la religió i la societat contemporània mitjançant fotografies de dones nues o semi nues i crucificades²⁵.

Així que, com hem vist a l'apartat anterior, a partir del Renaixement, els mecenes nobles i rics comerciants adquirien obres amb el nu femení com a figura principal en un intent de fer visible el seu prestigi i la seua posició social. De fet, l'art contemporani vuitcentista tardà evidencia el tractament de la dona-model com a objecte –i objecte de plaer–; moltes de les representacions semblen creades amb l'objectiu d'oferir a l'espectador cossos, llocs, actituds, que no podran gaudir d'una altra manera que no siga mitjançant l'assistència a l'obra artística adquirida²⁶.

Ens trobem, per tant, davant les primeres creacions pornogràfiques? Al cap i a la fi, s'estableix una mena de diàleg sexual entre l'espectador i l'obra; obra

²⁴ *Les dones heretges*.

²⁵ La sèrie de fotos tenia com a objectiu "representar tots els sacrificis i sofriments que les dones havien hagut de suportar al llarg de la història" amb el pretext del descobriment, a Israel, d'un mural en què es representa a Jesús com una dona. <www.winkler-noah.it/178194/les-femmes-heretiques> [Consulta: 5 d'agost de 2013]

²⁶ PRIETO, C. y RODRÍGUEZ, M. (2010) *op.cit.*

aquesta que, tot i que no haguera estat concebuda per a tal efecte, acaba essent un objecte de consum per al plaer. Comença també ací la disputa entre si una imatge és eròtica *per se* o esdevé als ulls de qui mira. “La pornografia serà considerada com a tal, des dels seus inicis fins les últimes polèmiques, en la mesura en que no puga justificar-se ni emparar-se en un suposat valor moral, social o inclús didàctic. En la mesura en que ens trobem davant la pura representació d’actes sexuals sense més coartada sembla que existeix consens en assumir que ens descobrim davant una producció pornogràfica”²⁷.

El terme “pornografia” prové, aproximadament, del 1880, derivat del grec *porno-gráphos* ‘aquell qui descriu la prostitució’, compostat de *pórnē* ‘ramera’ i *gráphō* ‘jo descriu’²⁸; segons la vintè segona edició del Diccionari de la Reial Acadèmia Espanyola de la llengua, ‘pornografia’ representa el “caràcter obscè d’obres literàries o artístiques”. El que ens resta esbrinar és si eixe ‘caràcter obscè’ és inherent a l’obra o conferit per qui la mira.

²⁷ CLARAMONTE, J. (2009). *Lo que puede un cuerpo. Ensayos de estética modal, militarismo y pornografía*. Murcia: CENDEAC (Centro de Documentación y Estudios Avanzados de Arte Contemporáneo), p.63

²⁸ COROMINAS (1961)

Des dels avanços en l'art a l'edat moderna, la corrent que defensa que "les coses són com l'artista les veu"²⁹ fa que, a banda de les tendències realistes i naturalistes, un artista pugui trobar en el nu la seua manera d'expressió. L'obra moderna està passada, en conseqüència, pel tamís de cadascun dels artistes.

Per una altra banda, podem considerar, com la corrent constructivista de principis del segle XX o alguns fotògrafs lligats al surrealisme, que és l'observador qui construeix la imatge a partir del que veu, del que no veu i del seu propi bagatge sociocultural. El fotògraf mexicà Manuel Álvarez Bravo citava el Talmud: "si vols veure allò invisible, observa amb atenció allò visible –i afegia que- tot el que és invisible forma part de l'obra d'art que ho representa. Si no s'aprecia allò invisible en l'obra artística, aquesta no existeix"³⁰.

²⁹ ECO, U. (2004) *Historia de la belleza*. Barcelona: Lumen. p. 214

³⁰ JEFFREY, I. (2009). *Cómo leer la fotografía. Entender y disfrutar los grandes fotógrafos, de Stieglitz a Doisneau*. Barcelona: Electa. p.162

4. LA FRONTERA ENTRE L'EROTISME I LA PORNOGRAFIA

ELS ASPECTES QUE ES PASSEN DE LA RATLLA

«La fotografia *fabricada* o posada en escena no m'interessa. I si la valore en algun sentit, no pot ser més que a partir d'un punt de vista psicològic o sociològic. Estan els qui fan fotografies prèviament falsejades i els qui van a la recerca de la imatge i la capturen. L'enginy fotogràfic és per a mi com un quadern d'esbossos, l'instrument de la intuïció i l'espontaneïtat, el posseïdor de l'instant que, en termes visuals, qüestiona i decideix alhora. Per tal de *significar* el món cal sentir-se implicat amb allò que el visor destaca. Aquesta actitud exigeix concentració, disciplina de l'esperit, sensibilitat i sentit de la geometria [...] Cal fotografiar sempre partint d'un gran respecte pel tema i per un mateixa.»

Henri Cartier-Bresson. *Fotografiar del natural*³¹

“L'art té certa complicitat tàcita amb la pornografia, perquè, entre altres coses, ostenta la capacitat de convertir el nu en una metàfora”³². Arribats a aquest punt, hem d'enumerar i exposar de manera analítica els principals motius pels que, en general, considerem que una fotografia traspasa els límits del que és acceptat socialment com 'eròtic' –i, per tant, pot ser exhibit en més llocs- i passa a ser catalogat com obscè o pornogràfic. Aquests factors seran decisius en l'anàlisi de la fotografia del nu a les xarxes socials i el comportament dels usuaris davant aquestes imatges hui en dia.

Si més no, la distinció és important perquè permetrà que la fotografia en qüestió pugui moure's en determinats cercles, mentre que en altres estarà prohibida i podrà ser denunciada. Els terrenys legal i moral es superposen a l'hora de parlar de *porno* en una societat en que la tecnologia i els drets han avançat a molta velocitat, major, de fet, a la que ho ha fet la llei i la moral, després de tants segles de catolicisme de pensament més o menys restrictiu. I és que “usar la fotografia com una màquina dispensadora d'informació resulta legítim i necessari. No obstant, també ofereix una experiència

³¹ 2011. Barcelona: Gustavo Gili. p. 12

³² SALANOVA, M. (2012). *Postpornografía*. Barcelona: Sigueluyendo. p.18

imaginativa més dedicada que convida a la participació de l'observador"³³.
Veiem de quina manera participa l'observador. Tractarem d'il·lustrar cada punt amb fotografies de diversa índole.

4.1. LA -NO- JUSTIFICACIÓ DEL NU

“L'activitat sexual reproductiva la tenen en comú els animals sexuats i l'Home, però sembla que sols aquest ha fet de la seua activitat sexual una activitat eròtica”³⁴. L'eterna discussió: està justificat el nu a esta fotografia? És un dels primers elements que ens fan jutjar-la i, tal volta, prové del tractament que històricament s'ha fet de la dona com a objecte. En l'actualitat, la societat és més sensible al sexisme i als abusos d'aquest tipus, així que si trobem que a un fotografia no està 'justificat' que el model estiga nu, probablement la rebutgem o la considerem pornogràfica.

En bona part, aquesta consideració deriva de la relació que establim entre model i fotògraf. Si el fotògraf és home i la model és dona, és molt possible que ens siga més difícil entendre el nu; la qüestió del gènere i la identitat sexual ens (pre)ocupa tant –i ens quedem tan en la superfície- que difícilment pensàriem el mateix si la model, tot i ser dona, fora fotografiada per algú de qui coneixem la seua condició d'homosexual. Es confirma així la complexa relació fotògraf-model i fotògraf-model-espectador. Una de les preguntes de l'enquesta que més endavant es presentarà feia referència al gènere de l'autor de la fotografia: a la primera, el protagonista de la foto era un home, i un 62% del enquestats va respondre que l'autor era també home; en la segona foto, amb un nu integral femení, un 40% van creure que l'autora era dona –erròniament, per cert-.

A més, la posa del model també ens dóna més informació del seu vincle amb qui fa la foto: una posició frontal ens recorda als estudis d'anatomia, i alhora ens indica que el model ha seguit les indicacions del fotògraf, ja que no és una posa natural.

³³ KOZLOFF, M. en el pròleg de JEFFREY *op. cit.*

³⁴ BATAILLE, G. (1957). *El erotismo*. Barcelona: Tusquets. p.7

El rostre és l'element amb més poder empàtic en els essers humans; no és igual veure-li la cara a algú que no fer-ho. Valga de brutal exemple qualsevol lapidació a les que encara assistim ben entrat el segle XXI; inclús els bàrbars que són capaços de llançar les pedres no volen veure el semblant de qui les rep.

Però, posem per cas que el fotògraf vol mostrar la cara del model; una expressió de tristesa ens pot fer pensar que no està sent fotografiat per voluntat pròpia. Ocultar-la, en tot cas, transmet automàticament el missatge a l'*Spectator* de que l'*Spectrum* és un objecte, encara que eixa no siga la intenció de l'*Operator*.

És el millor moment per continuar amb la terminologia encunyada per Barthes³⁵, que també ens concedeix un vocable per a eixe element de la fotografia que ens punxa, que traspassa l'escena i ens fereix: el *punctum*. Segons Barthes, no està present a la imatge pornogràfica, que "com a molt em diverteix (i, tot i això, el tedi apareix prompte). La foto eròtica, pel contrari [...] no fa del sexe un objecte central, pot perfectament no mostrar-lo; arrastra l'espectador a fora del seu marc [...] El *punctum* és, aleshores, una espècie de subtil més-enllà-del-camp"³⁶. Determinarem, en conseqüència, que la 'justificació' de la que parlem es troba íntimament relacionada amb el *punctum*.

Es tracta, per tant, de deixar clara la intenció del fotògraf quan qui està al davant és una persona desvestida. Per exemple, un dels fotògrafs més importants de la Polònia del segle XX, Zbigniew Dlubak, "mai mostra obertament la relació de poder entre artista i model"³⁷.

I, a propòsit de la consideració de 'desvestit', és interessant comprovar com l'anglès, al seu vocabulari, fa una distinció entre *nude* i *naked*:

«El terme *nude* s'empra per distingir el nu artístic del corporal. En origen [...] es disposa –a la llengua anglesa- de dos vocables per definir dos

³⁵ Els termes 'Spectator', 'Operator' i 'Spectrum' formen part de *La cámara lúcida. Nota sobre fotografía*, de Roland Barthes.

³⁶ BARTHES, R. (2009). *La cámara lúcida. Nota sobre fotografía*. Barcelona: Paidós. p.74

³⁷ PALAU, V. "Desnudo sí. Erótico no. Estructuras del cuerpo de Zbigniew Dlubak" en *graffica.info* <goo.gl/bqPcxJ> [Consulta: 13 de juliol de 2013]

sensacions oposades en un ésser humà que exposa la seua nuesa davant dels demés: la d'**estar** nu com *nude*, i la de **sentir-se** nu, com *naked*.»³⁸

En efecte, el motiu pel que estem veient a una persona sense roba és el que ens farà, en primera instància, considerar la fotografia d'una o una altra manera. És possible que existisca una intencionalitat per part de l'autor, i que el nu no siga més –ni menys– que el mitjà a través del qual fer-nos arribar el missatge. Ara bé, tot observador ha de saber desxifrar eixe missatge? L'altre etern problema de l'art.

En síntesi, eixa 'justificació' a la que tots al·ludim en primer terme al veure una fotografia ha d'eixir en major mida per part de qui mira que de qui l'ha feta, donat que és el mitjà que aquest últim ha escollit per expressar-se. Si l'*Operator* ha de practicar una 'fotografia ètica', l'*Spectator* ha de practicar una lectura prudent per no jutjar-la erròniament i, com a mínim, concedir un pensament al *per què* de la foto.

Ara bé, no podem obviar que qui mira la foto viu al món, és gregari i té un patrimoni sociocultural propi i particular. Per tant, el prejudici negatiu pot ser instantani per autoimatge: en la majoria d'àmbits és millor no intentar rebatre l'etiquetatge de 'pornogràfic'. Per sort, quasi la totalitat de l'entorn acadèmic no es comporta així i, hui en dia, es pot parlar de la pornografia –inclús del *porno*– sense que supose un problema.

7

³⁸ RAICH, *op. cit.*, p. 23-24. Negreta de l'autor.

Valguen aquestes fotografies per exemplificar el que en este primer apartat s'ha tractat d'abordar. En la de l'esquerra (7A: Diane Arbus, 1968), trobem una mena de *vedette* al que sembla ser el seu camerino. A simple vista, i sense conèixer el treball de l'autora, podem pensar que és una fotografia prou gratuïta, donats l'actitud i l'attrezzo, entre d'altres –dels que es parlarà en els apartats següents-. En canvi, a la tauleta de l'esquerra trobem una reproducció d'una obra de Leonardo Da Vinci amb Tomàs apòstol com a figura principal³⁹, creant un vincle directe entre el dit d'aquest i el de la ballarina, que es toca el pit esquerre amb el mateix gest. Les lectures, de sobte, són infinites per a una fotografia que podríem considerar buida de significat en un primer cop d'ull. És un cas, aquest, d'exhibició del cos que queda més que justificada per la construcció que l'observador fa mitjançant elements que componen la fotografia, sense necessitat, inclús, d'eixir del marc.

La primera lectura de la fotografia de la dreta (7B: Sandra Torralba, 2008), com ocorria amb l'anterior, pot dur-nos a engany. En aquest cas, necessitem conèixer que l'autora fa ús de la fotografia com a mitjà d'expressió amb un rerefons realment interessant⁴⁰; en particular, en aquesta fotografia –i en totes les de la mateixa sèrie-, en forma d'autoretrat.

4.2. LES ACCIONS I L'ATTEZZO

Un altre dels elements que desvia la lectura d'una fotografia cap al terreny d'allò obscè, allunyant-la del possible caràcter estètic, és la representació d'algun tipus d'acció o activitat per part del model.

Amb posada en escena o sense, l'acte de fotografiar constata l'acció d'un model que, necessàriament, ha *fet* el que veiem al paper o a la pantalla (a l'apartat següent es tracta el nivell de realisme), publicant un tipus d'activitat,

³⁹ Tal i com queda reflectit a l'Evangeli segons Sant Joan (20, 24-29), l'apòstol no admet la resurrecció de Jesucrist fins que no passe el dit per les ferides provocades per la crucifixió.

⁴⁰ Vegeu <www.sandratorralba.com>

de gestos, d'actituds, expressions i semblants reservats habitualment a la més tímida intimitat.

Que el model es 'retrate' executant alguna acció ens incomoda i ens *punxa* automàticament. Podríem pensar que és una mena de submissió del model, però, pren una posició de poder sols semblant a la que sobre ell, alhora, té el fotògraf. Estem veient a una fotografia una persona fent el que nosaltres no faríem mai en públic.

Al tractar-se d'una actitud, després de tot, humana i reconeixible, immediatament ens intercanviem els papers: ens creiem la persona de la foto i, aleshores, aquesta no serveix més que per dilatar l'experiència. Per una altra banda, "l'acte de fotografiar és quelcom més que observació passiva. Com el voyeurisme sexual, és una manera d'instigar, almenys tàcitament, sovint explícitament, la continuació del que està ocorrent"⁴¹.

Quan es produeix, doncs, el canvi del que ens agrada al que no, o del que considerem eròtic i amb cert caire estètic, al que està produït per al plaer? Tal volta és quan es representa el que considerem íntim, com dèiem, perquè algú ho ha fet davant del fotògraf i ha permès que qualsevol persona ho veja. "L'excés eròtic de la pornografia destrossa la unitat il·lusòria del subjecte que mira i així força una ruptura crítica en el sistema de valors burgesos"⁴².

Com apunten la majoria dels autors, la pornografia *presenta* mentre que l'erotisme *suggereix*; en aquest últim gènere, l'eròtic, el *punctum* de Barthes és el desig, que es pot activar, tanmateix, per les accions o pel que no acabem de veure completament.

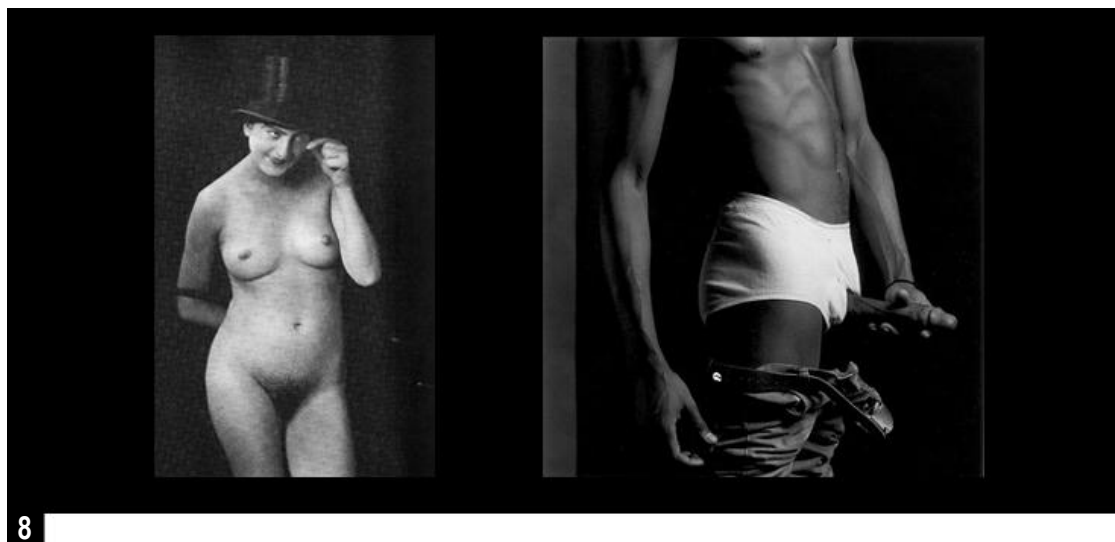
Apareix, per tant, una segona consideració que està relacionada amb el que hem denominat 'accions'; es tracta de l'attrezzo, d'aquells objectes o accessoris al cos humà que s'ha decidit que hi foren a la fotografia.

El primer referent el trobem al segle XV, i el ja esmentat *draperie mouillée*; al XVI, amb l'acceptació total del nu com a tema artístic –i producte de consum

⁴¹ SONTAG (1973), *op. cit.*, p.22

⁴² NEAD, L. (1998). *El desnudo femenino. Arte, obscenidad y sexualidad*, p. 44 dins de SALANOVA (2012), *op. cit.*, p.18.

burgés- trobem que els cossos comencen a representar-se amb diferents elements accessoris (cinturons, collars, barrets, vels...) que no fan més que realçar el caràcter eròtic de l'obra. El nu pur, cru, s'aproxima al de les obres en què la finalitat era l'estudi anatòmic; afegir elements a la foto les dota, en conseqüència, de cert caràcter festiu, fent-nos prendre consciència de que l'objectiu, si més no, ha canviat.

La primera d'aquestes dos fotografies (Fig. 8A: Autor desconegut, 1920) és una d'eixes que van servir per iniciar un negoci com és la pornografia –més tard reconvertit en indústria multimilionària-. Trobem milers de l'estil, generalment de dones⁴³, i que van viure el seu moment àlgid a les dècades del 1910 al 1940. Efectivament, la inclusió d'un barret de copa, un monocle i – tot i que no s'aprecia bé per les condicions de la fotografia- un bastó al més pur estil cabaret, ens aporta més bé poc des del punt de vista *narratiu*, més encara tenint en compte el fons negre que ens impossibilita qualsevol tipus de contextualització.

La segona (8B: Robert Mapplethorpe, 1980) ens serveix per advertir de la potència que adquireix una fotografia amb un nu quan, a més, hi trobem una acció; en aquest cas, el model s'agafa el sexe amb la mà, el que canvia

⁴³ Com demostra David Leddick a *The male nude* (Taschen, 2012), les representacions fotogràfiques del nu també incloïen a l'home com a protagonista. Però, si ens referim a les fotografies que, cap a la dècada de 1920, eren perseguides i van començar a comercialitzar-se en circuits marginals o alternatius, propiciant un comerç de la pornografia, hem de considerar primer les fotografies fetes a dones.

radicalment la lectura –i la manera de fer-la- tenint en compte com la mirariem si, tot i tindre el penis en erecció, no cobrara cap rellevància la mà esquerra.

4.3. NIVELL DE REALISME

Potser aquest siga el punt més important en quant a la fotografia del nu es refereix:

«El nu fotogràfic va trobar severos obstacles legals i socials per tal de ser acceptat, quan el nu pintat i esculpit havien viscut segles de legitimació cultural i estètica. Les raons de la seua censura no eren altres que el seu 'ofensiu' realisme, que es va corroborar amb l'escàndol suscitat pel famós quadre de Manet, *El dinar campestre* (1863), a causa del nu realista –i no ja mitològic- [...] El nu fotogràfic (en blanc i negre) resultava encara més ofensivament realista, entre d'altres, perquè certificava sense cap dubte que una dona real s'havia despullat de les seues robes davant la càmera i el seu fotògraf.»⁴⁴

La manera més o menys realista d'una representació jugarà un paper clau per a que ens afecte d'una o d'altra manera. I és que el caràcter pornogràfic no està en mostrar els cossos nus, sinó en la manera de fer-ho, en l'existència o no de l'*aura* de que en parlava Benjamin: "En les primeres fotografies vibra per última volta l'aura en l'expressió fugaç d'una cara humana [...] Però quan l'Home es retira de la fotografia, s'oposa aleshores, superant-lo, el valor exhibitiu al cultural."⁴⁵

A banda d'això, resulta essencial l'atribut de 'real' que posseeix la fotografia, i més quan el món de l'art, habitualment, no es sent còmode amb el realisme, més encara si no és resultat d'un treball de pintura o escultura tradicionals.⁴⁶

⁴⁴ GUBERN, R. (1987). *La mirada opulenta. Exploración de la iconosfera contemporánea*. Barcelona: Gustavo Gili. p.152-153.

⁴⁵ BENJAMIN, W. (1989). *La obra de arte en la época de su reproductibilidad técnica* dins de *Discursos interrumpidos I. Filosofía del arte y de la historia*. Buenos Aires: Taurus. p.31

⁴⁶ SALANOVA, op. cit., p.20

El motiu, amb tota seguretat, l'exposa el professor i assagista Fontcuberta amb estes paraules:

«La fotografia havia de suplir les carències de la mà en la producció d'imatges realistes [...] El sistema fotogràfic es basava en la projecció de tota una escena sobre una superfície [...] El dibuix construeix la imatge, la fotografia la genera [...] neix en eixa circumstància la idea de que la imatge fotogràfica està revestida essencialment, imperativament, fatalment, d'una naturalesa documental»⁴⁷.

És eixa sensació de realitat la que, encara hui en dia, ens posa entre l'espasa i la paret quan ens enfrontem a una fotografia en la que un element íntim s'ha fet públic. Sembla que, amb l'aparició de la fotografia, les altres disciplines han perdut tota possibilitat de ser 'reals' –que no realistes-. Fal·laçment, continuem creient que la fotografia és el teatre, que passa davant de nosaltres sense cap opció a que ens enganyen, i que la pintura o l'escultura són com el cinema: algú, en algun lloc, ha enregistrat fragments d'un episodi, però no sabem on i tampoc sabem on els ha editat, ni com ho ha fet. Del teatre veiem, aparentment, el procés; del cinema només veiem el resultat.

No obstant això, *nihil novum sub sole*. Ja s'ha comentat ací la polèmica de Goya amb *La maja desnuda* i el seu pèl públic. Per cert, una part del cos, aquesta, que fins no fa tant encara ocasionava problemes i, fins i tot, guerres. A les dècades de 1950-60, als Estats Units, les publicacions *Playboy* i *Penthouse* van lliurar una autèntica batalla degut a que, *de facto*, estava prohibit mostrar la zona púbica (si tenia pèl) a les fotos de la revista⁴⁸.

Per què, sinó pel nivell de realisme, podem trobar al carrer un nu vist per Botero i no un nu integral a una tanca publicitària en forma de fotografia? Aquest realisme de que parlem arriba al seu màxim en l'era del prosum d'imatges: algú que no conec, des de l'altra banda del món, es fa una fotografia -potser baix oferta o demanda...- que immediatament puc veure i

⁴⁷ FONTCUBERTA, J. (2010). *La cámara de pandora. La fotografía@ después de la fotografía*. Barcelona: Gustavo Gili. p.184

⁴⁸ Hugh Hefner, el fundador de *Playboy*, va posar el nom de 'Guerres púbiques' (*Pubic Wars*, fent un joc de paraules amb les 'Guerres púniques', entre Roma i Cartago als segles II i III aC) a aquest període de tensió a la dècada del 1960 entre les publicacions eròtiques/pornogràfiques.

posseir per al meu ús i plaer. És el nivell màxim de realitat que un 'aficionat' a la pornografia podia imaginar fins fa ben poc.

Per últim, tornant a les paraules de Gubern amb que començava el present apartat, cal dir que l'observació del 'blanc i negre' no és gratuïta, per suposat. Malgrat l'habitual tret artificial dels colors de la fotografia, el fet que siga a color acaba per donar-li eixe índex de realisme que li faltava a la imatge; ja ho diu Chema Madoz: "marca certa distància [...] evidentment un espectador que es posa davant una fotografia en blanc i negre és conscient de que està davant una reinterpretació, una recreació de la realitat"⁴⁹.

I és que sembla que la pornografia funciona per acumulació –al contrari que l'erotisme-; l'estímul és tant o més eficaç quan per més costats s'ataca als sentits. Comencem per la literatura eròtica i acabem pel voyeurisme dels *peep show*, passant, com no, per la fotografia. Aquesta, si pot ser gran, en bona qualitat i a tot color, quasi tàctil, millor que millor.

A la primera imatge (Fig. 9A: Fernando Botero, 2006) trobem una escultura amb el típic patró de l'autor. Es tracta d'una mena de *maja desnuda* que qualsevol persona es trobarà si passeja per la Plaça de Santo Domingo de Cartagena (Colòmbia). Com explicàvem abans, si és una obra pública és perquè les proporcions i el material, entre d'altres, ens allunyen de la realitat. La segona imatge (Fig. 9B: Laurie Simmons, 2011) pertany a una sèrie de

⁴⁹ HOYESARTE, "Chema Madoz en la intimidad de su estudio", *Youtube* <<http://youtu.be/rVnGcLqjuiM>> [Consulta: 15 d'agost de 2013]

fotografies en les que la protagonista és una *Love doll* de làtex (eixe és el nom, a més, de la sèrie). Veiem una nina com alienada i, alhora, aliena a nosaltres. Inclús la seua acció i posa, que en una model real ens resultaria pertorbadora (note's el gos que té a les cames), ens resulta artificial i freda, podent arribar a desencadenar la hilaritat de l'espectador.

4.4. ARGUMENTUM AD VERECUNDIAM

Com explicàvem a la introducció, l'apel·lació a l'autoritat, a la retòrica, és una fal·làcia consistent en la defensa d'un argument basant-se en les paraules d'una autoritat en la matèria. Podem extrapolar aquest concepte al món de la fotografia en l'actualitat fàcilment.

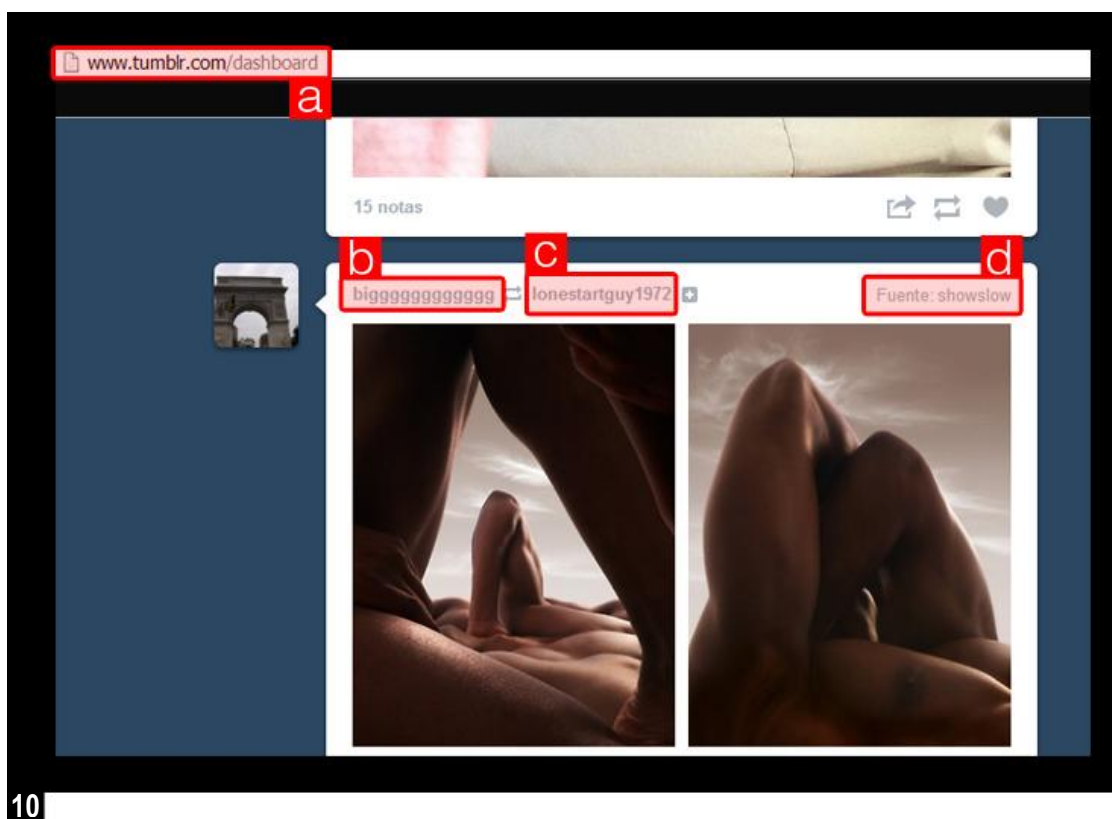
«Fins fa uns anys, l'admiració que obteníem els ciutadans dels continguts creats per tercers no anava més enllà de la mera contemplació privada [...] amb la proliferació de la coneguda com "Web 2.0", els usuaris ens hem convertit en vertaders creadors de contingut, alhora que hem començat a reutilitzar obres creades per tercers amb, en ocasions, una repercussió viral desconeguda fins aleshores [...] Estem vivint la transformació d'un usuari passiu a un altre creador i explotador de continguts.»⁵⁰

En el nou paradigma de comunicació que ha suposat internet i els mitjans socials, en el que la majoria de vegades es comparteix la informació o el contingut oblidant l'autor que l'ha generat, és molt fàcil deixar-se dur i no fer una lectura en profunditat quan ens trobem davant una fotografia del tipus del que parlem en aquest text.

En qualsevol cas, podem considerar que és un tret negatiu; si no coneixem l'autor, podem pensar que *qualsevol* ha fet la fotografia, entenent aquesta com una provocació. Al contrari, les fotografies que s'han fet sense cap cura pel gust estètic, ajudant-se de vegades d'eines de retoc automàtiques, poden passar al terreny de la fotografia eròtica sense tindre cap rerefons teòric.

⁵⁰ RAMOS GIL DE LA HAZA, A. (2008) "Redes sociales y propiedad intelectual. Dos mundos obligados a entenderse" en *Telos. Cuadernos de Comunicación e Innovación*, nº 76. <<http://goo.gl/0iDm22>> [Consulta: 13 d'agost de 2013] Original en espanyol; traducció lliure.

A la següent imatge (fig. 10) trobem un exemple aleatori de la xarxa 'Tumblr', propietat de la companyia 'Yahoo' des de maig de 2013. Aquest s'ha constituït com el portal favorit pels usuaris a l'hora de compartir material gràfic. Actualment la xarxa compta amb 131 milions de blogs⁵¹ de temàtica lliure.

Entre un flux continu d'imatges –i alguns pocs textos-, si qualsevol persona es registra a Tumblr, al seu 'escriptori' (el *dashboard* [10.a] és l'equivalent al 'mur' del Facebook o al 'timeline' de Twitter) pot trobar-se el que veiem a la imatge. El primer és el nom de l'usuari a qui seguim (10.b), que ha rebotat el contingut d'un altre (10.c); per últim, la font (10.d). Només si punxem en aquest últim enllaç tindrem l'opció de saber qui és l'autor d'aquestes fotografies, sempre que l'usuari haja tingut a bé esmentar-lo. En el moment de la consulta⁵², l'entrada havia estat compartida 1.975 vegades, el que fa que conèixer l'autor vertader –i més dins del corrent d'imatges infinit que ens proporciona aquesta xarxa- siga difícil, i que la gent no s'assabente. En aquest cas, aquest usuari

⁵¹ Dades oficials a la pàgina principal: www.tumblr.com

⁵² 13 d'agost de 2013 a les 18.16h.

sí ha respectat l'autoria, informant de que les imatges pertanyen a la sèrie *Otherscapes* del fotògraf Carl Warner⁵³.

Indubtablement, el que condiciona aquest fet exposat és la manera en que rebem la fotografia, l'últim d'aquests cinc elements d'anàlisi.

4.5. MITJÀ DE RECEPCIÓ I VISUALITZACIÓ

«Què hi havia a les fotografies de càrrega sexual que les va fer tan vulnerables a les acusacions de 'pornografia' i 'obscenitat', com si aquestes qualitats foren evidents i inherents a les imatges i no aparegueren dels ulls de l'espectador?»

Deborah Bright. *The passionate camera*⁵⁴

Benjamin va advertir dels canvis importants en l'art l'any 1936 en un assaig amb un títol revelador: *L'obra d'art en la època de la seua reproductibilitat tècnica*; ho feia a propòsit de l'èxit del cinema i la fotografia. Parlem de canvis, no necessàriament dolents, però. Les possibilitats en quant a la reproductibilitat de l'impremta van suposar l'augment dels productes culturals, igual que la fotografia i el cinema. Bé, doncs ara eixa reproductibilitat està a colp de clic, i, com deia Maria-Mercé Marçal: "l'escala fosca del desig no té barana"⁵⁵. El prosum de fotografies és ara totalment ubic.

Al llarg d'aquest text hem evitat l'ús de l'expressió 'nous mitjans', tenint en compte l'impacte social, polític, cultural i econòmic que ja tenen, millor parlar de 'mitjans socials', perquè ja no tenen res de nou. Però, si parlem de fotografia sí podem parlar de de nous mitjans de producció i consum.

⁵³ <http://www.carlwarner.com/>

⁵⁴ BRIGHT, D. (1998). *The passionate camera. Photography and bodies of desire*. Routledge. p.1 [Text original en anglès: «What was it about photographs of sexually charged subjects that made them so vulnerable to accusations of "pornography" and "obscenity" –as though these qualities were self-evident and inhered in the images, and no in the eyes of the beholder.»]

⁵⁵ Vers de 'Bruixa de dol' dins de *Foc de pales* (1979). València: Tres i Quatre.

«Res escapa a la voracitat i indiscreció d'eixa mirada vigilant que iguala l'ull omnivident de Déu»⁵⁶; l'ull de Zeiss que supera el de Zeus, explica Fontcuberta. Els 'nous mitjans' de prosum fotogràfic han acabat de trencar els tres grans sistemes d'exclusió que afectaven al discurs. “La paraula prohibida”, en què Foucault inclou la sexualitat, que ara troba sempre un camí pel que pronunciar-se –inclús quan frega la il·legalitat, malauradament-. “La separació de la bogeria”, quan el discurs és vàlid per ser el dominant; ara, artistes com Alex Francés o Sandra Torralba han trobat un lloc on la gent els escolta i *llegeix* la seua obra, un lloc on no han d'estar sotmesos a un filtratge –si més no, a les normes de la xarxa social de torn-. Per últim, i ja tractat anteriorment, l'argument d'autoritat⁵⁷.

Aleshores, quins elements són els que influeixen a l'hora de 'catalogar' una fotografia com eròtica, artística, pornogràfica, *porno...* No ens perdrem entre tantes etiquetes.

És important tindre en compte si la fotografia que veiem és esperada o si nosaltres accedim a ella, sabent de bestreta què anem a trobar-nos o si, pel contrari, se'ns mostra sense previ avís dins el corrent d'informació i imatges que estem recurrent. En definitiva, com s'expressava en la introducció, el mitjà –o, amb permís de McLuhan: el canal- és el missatge. Les causes de que ara ho siga més que mai, segurament, passen per la rapidesa amb que aquestes noves eines han passat a formar part de la nostra vida, sense donar-nos temps a formar-nos –o que ens formen- o a saber fer-ne un ús òptim i responsable.

A continuació, a mode d'ampliació d'este últim dels cinc punts de l'apartat, analitzarem els diferents mitjans socials que, tot i no estar destinats a tal efecte, alberguen fotografies de tint eròtic i pornogràfic o són interessants per com filtren el seu contingut. A més, al següent punt examinarem, paral·lelament, els resultats de l'enquesta dissenyada per al present estudi, explicant prèviament com s'ha dut a terme.

⁵⁶ FONTCUBERTA (2010), *op.cit.*, p.28.

⁵⁷ FOUCAULT, M. (1973). *El orden del discurso*. Barcelona: Tusquets, p.22-23.

5. LA FOTOGRAFIA DEL NU A LA GALÀXIA INTERNET

«La Galàxia Internet és un nou entorn de comunicació. Com la comunicació constitueix l'essència de l'activitat humana, totes les àrees de l'activitat humana estan sent modificades per la intersticialitat dels usos d'internet [...] Igualment que en altres canvis estructurals anteriors, aquesta transformació ofereix tantes oportunitats com reptes planteja.»

Manuel Castells. *La galaxia Internet*⁵⁸

«Era evident que sobre la xarxa de xarxes circulaven molts equívocs. S'ha volgut criminalitzar la circulació per la seua xarxa nerviosa de missatges pornogràfics o terroristes, oblidant que tals missatges han circulat impunement, durant dècades, a través del correu postal, del canal de telefònic i fins i tot de quioscs públics, així que la xarxa no ha fet més que afavorir la seua fluïdesa.»

Román Gubern. *El eros electrónico*⁵⁹

El sempre precís i oportú Manuel Castells va publicar al 2001 *La Galàxia Internet* on, només amb el títol, ens feia partícips del que suposava internet per a la societat, tal i com va fer Marshall McLuhan el 1962 amb *La Galàxia Gutenberg*. L'autor reflexiona al voltant dels avanços en la Comunicació des de la difusió de la impremta, usant el terme 'galàxia' per expressar el conjunt simultani i recíproc de factors no directament relacionats entre sí que fan avançar d'una o d'altra manera l'entorn comunicatiu social.

En el cas que ens ocupa, abordarem quina és la situació de la fotografia eròtica i del nu als principals mitjans socials. Aquests són: Facebook, Twitter, Tumblr i Instagram.

⁵⁸ CASTELLS, M. (2001) *La galaxia Internet*. Madrid: Areté. p.305

⁵⁹ GUBERN, R. (2000) *op.cit.*, p.153

Facebook⁶⁰ és, a hores d'ara, la xarxa social amb més usuaris i que més s'ha popularitzat –també a nivell comercial, cal dir-, amb més de 1.100 milions de comptes creats, la majoria de persones d'edats compreses entre els 13-17 (20%), 18-25 (26%) i els 26-34 (26%)⁶¹.

Pel que fa a la xarxa de *microblogging* **Twitter**⁶², s'ha expandit, entre d'altres, per la immediatesa del servei i de la comunicació, així com per la possibilitat d'interacció entre celebritats i programes d'altres mitjans tradicionals. Compta actualment amb uns 500 milions d'usuaris, tot i que no es sap amb certesa, donat que la companyia no ofereix xifres oficials des d'abril de 2012.

Tumblr⁶³ potser siga la menys coneguda de les que ací tractarem. Es tracta d'una xarxa de *blogging* que permet compartir text, vídeos, citacions, imatges, enllaços, àudios i xats o transcripcions de converses. Amb 50 milions d'usuaris, s'ha consolidat com una xarxa prou peculiar, ja que s'ha popularitzat per compartir fotografies, GIF animats i vídeos, contingut que qualsevol internauta pot veure sense necessitat de registrar-se; com més tard comprovarem, aquest és un tret important, degut al nivell de pornografia que trobem a aquest canal.

Dels quatre, **Instagram**⁶⁴ és l'únic creat amb el propòsit de compartir únicament fotografies, amb la possibilitat d'afegir-ne un text, però no a l'inrevés. El tret característic –i un dels més interessants- és que la plataforma està dissenyada des d'un principi com a aplicació per a un telèfon mòbil, és a dir, que es crea per compartir fotografies fetes a qualsevol lloc i amb la càmera de l'*smartphone*; de fet, des de la pàgina de l'aplicació no es permet la pujada de fotos. Segons la pròpia companyia, l'aplicació ja supera els 100 milions d'usuaris⁶⁵.

⁶⁰ Creada per Mark Zuckerberg, Eduardo Saverin, Chris Hughes i Dustin Moskovits i oberta al públic a principis de 2006.

⁶¹ MENLO PARK, C. (2013) "Facebook Reports First Quarter 2013 Results" en *Investor Relations*, 1 de maig de 2013. <<http://investor.fb.com/releasedetail.cfm?ReleaseID=761090>> [Consulta: 15 d'agost de 2013]

⁶² Creada per Jack Dorsey, Noah Glass, Evan Williams i Biz Stone i oberta al públic el juliol de 2006.

⁶³ Creada per David Karp i oberta al públic el 2007.

⁶⁴ Creada per Kevin Systrom i Mike Krieger, en un principi per a iPhone, i presentada l'octubre de 2010. Des de la 4a versió (2013), també es permet crear vídeos de 15 segons. Adquirida per Facebook l'abril de 2012.

⁶⁵ SYSTROM, K. (2013) "Instagram Today: 100 Million People" en *Instagram Blog*, febrer de 2013. <<http://blog.instagram.com/post/44078783561/100-million>> [Consulta: 14 d'agost de 2013]

Per tractar de confirmar o desmentir les hipòtesis d'aquest treball i per poder oferir una visió actualitzada i allò més real possible, es va crear una enquesta que es va distribuir entre 288 usuaris habituals de les xarxes socials que ací tractem; els enquestats pertanyen a diferents sectors del coneixement i a diversos àmbits socials.

Per dur-la a terme s'ha usat el servei que ofereix Google Drive, gratuït i que genera algunes estadístiques automàticament. L'enquesta va ser anònima i pública i va estar activa per als internautes des del 2 de juliol de 2013 a les 14h fins el 23 de juliol a les 0h. En l'Annex podreu trobar les preguntes de l'enquesta així com els resultats complets.

Tots amb més de 18 anys, la mitjana d'edat dels enquestats es situa en els 30, amb més participació per part de persones entre el rang d'edat comprès entre els 20 i els 33 (del total de 18 a 70). Un 56% són homes, un 43% dones i un total del 88% ha afirmat tindre formació universitària o de postgrau; dels qui no, el 36.1% són titulats en un Cicle Formatiu de Grau Superior; un 11.1% en un Cicle Formatiu de Grau Mitjà; un 11.1% tenen el títol de Batxillerat i un 13.9% no tenen estudis de cap tipus.

Del total dels enquestats, un 24% ha admès tindre un interès molt alt per la cultura i un 50%, alt; un 25%, normal. De les qüestions ulteriors extraïem que les persones que han marcat les opcions 'molt alt' o 'alt' són les que vertaderament visiten habitualment exposicions, moltes d'elles de fotografia (61%), paguen per l'entrada i coneixen o recorden dades concretes sobre allò que han visitat.

A banda de les xarxes socials que ací tractem, també es va preguntar per Flickr⁶⁶, que està pensada com una base de dades fotogràfica, tot i que, al tractar-se d'una plataforma tan específica, amb usuaris i públic concret i on no resulta tan estrany trobar un treball al voltant del nu, no l'analitzarem al treball.

Un 39% dels qui respongueren l'enquesta es considera usuari actiu (genera contingut, el comparteix i el consumeix) de Facebook, un 27% de Twitter, un 17% a Instagram, un 7% a Tumblr i tan sols un 1% no té compte a cap d'elles.

⁶⁶ Oberta al públic el febrer de 2004 per *Ludicorp* (Vancouver) per compartir fotografies. Adquirida per *Yahoo!* el març de 2005.

Tanmateix, els percentatges d'usuaris que no tenen compte i, per tant, no generen contingut -només el consumeixen-, és d'un 21% a Facebook, un 17% a Twitter, un 16% a Instagram i un 16% a Tumblr. Ací tenim una de les dades significatives: mentre que només un 7% es prosumidor a Tumblr, un 17% en fa ús passiu, cercant contingut.

Pel que fa a les fotografies amb càrrega sexual, un 25% n'ha trobat casualment a Facebook, un 19% a Twitter i també a Tumblr; un 11% a Instagram. Un 12% afirma no haver-se topat amb aquest tipus de fotos en cap d'aquestes xarxes.

A més, tot i que no estan concebudes per a tal efecte, un 10% dels enquestats diu haver cercat –i trobat- fotografies amb càrrega sexual a Twitter, un 8% a Facebook i un 4% a Instagram. Un 48% no ha cercat premeditadament aquest contingut a aquests mitjans. En canvi, com era d'esperar, un 20% sí ho ha fet a Tumblr que, com es comentava abans, conté un alt percentatge de material eròtic i pornogràfic. Centrem-nos, doncs, en aquest últim canal.

El nivell de contingut de caràcter sexual en tots els seus sentits és tan alt que, des de la compra de **Tumblr** per part de la companyia Yahoo –i la conseqüent monetització de la plataforma-, s'han pres mesures per crear una mena de murada entre aquest tipus de contingut i tota la resta. Quan aquest canal va ser adquirit per l'esmentat gegant d'internet, la nova directora general Marissa Mayer va assegurar que deixaria que “Tumblr fóra Tumblr”⁶⁷, però ben cert és que quan comença a haver-hi contingut patrocinat, les empreses no volen aparèixer barrejades amb material pornogràfic o eròtic, pel que “segons els últims canvis en els termes de Tumblr, tots els blogs que hagen estat etiquetats com per a adults o NSFW (*Not Safe for Work*) no es mostraran als resultats de cerca d'usuaris que no hagen iniciat sessió [...] tampoc apareixeran per a qui iniciï sessió en ‘mode segur’, ni s'exhibirà en l'accés des de motors de cerca de tercers”⁶⁸.

⁶⁷ “*Let Tumblr be Tumblr*”

⁶⁸ TICBEAT.COM (2013). “Yahoo pone un pequeño coto al porno en Tumblr” en *ABC.es*, 23 de juliol de 2013. <<http://www.abc.es/tecnologia/redes/20130723/abci-yahoo-pornografia-tumblr-201307221420.html>> [Consulta: 15 d'agost de 2013]

Aquesta mesura, en un principi, hauria de ser comprensible tenint en compte, sobretot, l'accés que els menors poden tindre a la xarxa. Però, tot i que, com afirma la companyia en una nota a la pròpia pàgina, "la llibertat d'expressió en qualsevol de les seues formes és més que benvinguda en Tumblr"⁶⁹, el sedàs pel que filtrar el contingut d'una fotografia acaba per ser tosc i perjudicial per a un possible material fotogràfic de caire artístic amb el nu com a forma d'articulació del coneixement.

11

Posem per exemple aquesta foto de Robert Mapplethorpe (fig. 11); amb tota probabilitat seria catalogada com inapropiada, tot i que ha estat exposada en prestigiosos museus d'art contemporani arreu del món.

Aquesta és una de les fotografies incloses a l'enquesta, qualificada per un 45% com pornogràfica i per un 27% com eròtica. Un 17%, a més, la considera ofensiva, el que fa, amb tota seguretat, que un 23% crega que el nu no està justificat. Ara bé, només un 15% creu que aquest seria un contingut inapropiat a les xarxes socials. Tal volta influeix que un percentatge tan alt dels enquestats tinga estudis universitaris i, en concret, relacionats amb les Belles Arts, la Comunicació o la Història; suposem en ells una mirada més *educada* en aquest aspecte, el que fa probable una lectura més en profunditat.

⁶⁹ *Contenido para adultos*, document creat per la pròpia plataforma Tumblr. Article complet a l'Annex II (pàgina 68).

Trobem ja, per tant, alguns elements exposats al punt anterior –*La frontera entre l'erotisme i la pornografia*- i que poden explicar el que passa amb aquesta imatge, més encara quan veiem les altres dos fotografies que acompanyaven en l'enquesta a la que hem vist a la figura 10.

En aquest cas, el que sembla que traspassa la línia és l'acció del model i el penis en erecció. A la primera fotografia (fig. 12a) també veiem clarament el sexe masculí, però no està en erecció, pel que no ens recorda a cap acte sexual; per altra banda, en cap d'aquestes dos fotografies de Mapplethorpe els models executen cap acció, al contrari que la primera de la sèrie (fig. 11), on s'agafa el sexe.

A més a més, les dades de l'enquesta confirmen que les persones que coneixien l'autor de les fotografies –un tímid 6%- no manifesten contrarietat alguna amb cap de les tres seleccionades; d'aquesta dada podem traduir que conèixer de bestreta que estem davant una obra d'un fotògraf reputat fa que la mirada siga diferent, atorgant-li uns atributs artístics que potser no s'hi manifestarien si s'enfrontaren a una fotografia amateur –o a la típica *autofoto*⁷⁰-.

Cal dir de Tumblr que no proporciona un botó de denúncia o ocultació d'una entrada concreta ni de contingut ni d'usuari, així que tot i els intents per part

⁷⁰ Coneixem autoretrats a moltes disciplines artístiques i en totes les èpoques, però amb l'auge de la fotografia mòbil s'ha popularitzat el que la gent anomena com 'autofotos'.

de la plataforma, el control del contingut queda majoritàriament en les mans dels usuaris.

A hores d'ara, **Twitter** funciona de la mateixa manera com ho fa Tumblr, si és cert que per veure les imatges hem de 'desplegar' el tuit i aquesta no ens apareix directament al *timeline*. Aquest tret diferent fa que molta gent no conega la quantitat de material pornogràfic que es genera i comparteix a Twitter. És interessant afegir que la xarxa de *microblogging* s'ha consolidat com el lloc on hi són les celebritats, entre les que s'inclouen models i actors i actrius del gènere pornogràfic, que han vist una oportunitat per atraure més persones. I és que "per un costat, els *actors porno* simulen ser gent quotidiana [...] per altre, les persones comunes es filmen, es miren i es publiquen a la Web com si foren *estrelles porno*"⁷¹.

Una altra característica que comparteix esta xarxa amb Tumblr és la no existència d'una opció de denúncia per contingut inapropiat al tuit –sí a l'usuari-, tot i que degut a diverses polèmiques derivades d'amenaques a través de la plataforma, s'està estudiant afegir un botó per fer-ho. Es tracta d'un botó de denúncia per abús, però és obvi que afectarà al contingut i, per tant, a les fotografies que es comparteixen.

Instagram és un programari construït per generar i compartir fotografies fetes des del mòbil, així que, en un principi, no parlem d'obres de fotògrafs especialitzats en nus. Però, s'han creat aplicacions que permeten pujar fotografies des d'ordinadors. Pel que fa a la primera característica, cal dir que en aquesta xarxa trobem molts perfils amb intencions més bé exhibicionistes, això sí, molt perseguides pel propi sistema i pels usuaris.

Una volta més, ens trobem en la imparcialitat respecte a què contingut és inapropiat i per què. El segon punt dels termes d'ús de l'aplicació resa que no es poden compartir fotografies amb "violència, nu, nu parcial, discriminació, il·legals, pornogràfiques o sexualment suggestives"⁷²; no deixa lloc al dubte. És més, l'opció de denunciar la imatge amb la que Instagram sí compta, ens

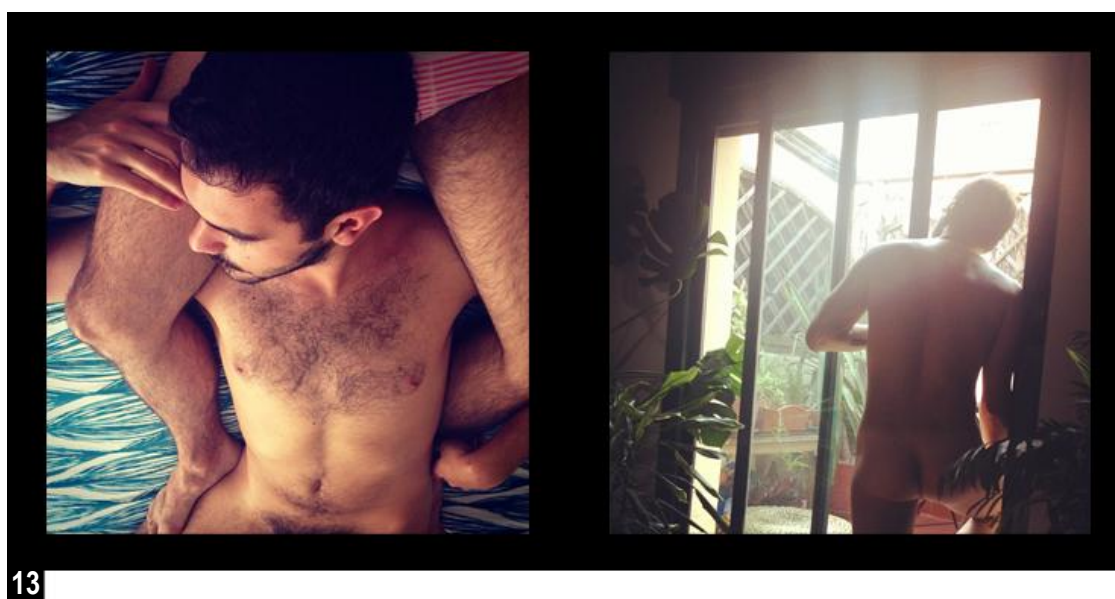
⁷¹ GODÍNEZ, A. (2011) "Breves notas sobre pornografía" en *Ania*, número 5. Guadalajara, Jalisco: Instituto de Psicología Psicoanalítica del Noroeste.

⁷² Text original en anglès: «You may not post violent, nude, partially nude, discriminatory, unlawful, infringing, hateful, pornographic or sexually suggestive photos or other content via the Service» .
<<http://instagram.com/legal/terms/>> [Consulta: 15 d'agost de 2013]

deixa clar que la plataforma no vol jugar-se-la, oferint la possibilitat de denunciar una fotografia perquè “esta foto no hauria d’estar a Instagram > nu o pornografia”⁷³. Poc importa que el nu –o el nu parcial- pugui tindre caire artístic, tot i no reflectir cap acció ‘sexualment suggestiva’.

Però, quan la pròpia aplicació no censura el canal de l’usuari, sembla que la resta d’aquests no fan massa per evitar el contingut que Instagram vol eludir per tots els mitjans. D’aquesta manera, podem trobar-nos fotografies amb nus –això sí, sempre parcials i evitant els genitals i els pits femenins- i que, lluny de provocar rebuig, reuneixen més *likes* que moltes fotografies de paisatges urbans o de menjar, dos de les categories per les que l’aplicació s’ha fet tan famosa.

Instagram és l’exemple paradigmàtic de com el canal de recepció d’una fotografia ens indueix a una lectura o a una altra. A l’enquesta, després de mostrar les fotografies de Mapplethorpe i les de Sandra Torralba, es preguntava als usuaris si una fotografia (fig. 13A), que originàriament era d’aquesta xarxa, tenia cap pretensió més que l’exhibició, i un 80% van respondre que no.

⁷³ Al submenú per reportar una imatge trobem les següents opcions: “nus o pornografia”, “violència gràfica”, “llenguatge o símbol que incita a l’odi” i “infracció de la propietat intel·lectual”.

Queda clar, per tant, que d'una manera o d'una altra ens deixem condicionar pel canal i pel context en el que veiem una fotografia. A més, es fa patent que cada volta és més fina la línia que separa als fotògrafs professionals dels amateurs (esta afirmació és vàlida en el context del que parlem, en el dels mitjans socials, on moltes vegades no ho podem diferenciar o saber, com ja hem explicat). La segona fotografia (fig. 13B) també està agafada d'Instagram, però, en aquest cas, l'autor, 'Cain Q.' és un fotògraf professional, en tant en quant és el seu ofici.

Què hi ha del gegant entre els gegants? Dels quatre mitjans socials dels que parlem, **Facebook** és el més flexible i el que més s'adapta per a que un professional done a conèixer el seu treball, i tal volta ofereix l'espai més net i més accessible. Pot semblar estrany, però en aquest moment és una de les xarxes més *vella* que hi ha: "la mitjana d'edat dels usuaris de Facebook és de 38.7 anys, el que significa que l'usuari mitjà té quasi 40 anys i utilitza les xarxes socials, sobretot, per mantindre el contacte amb familiars i amics"⁷⁴. Que la majoria d'usuaris tinguen eixa edat i rebutgen cert contingut a les fotografies encaixa amb els resultats de l'enquesta, on gent d'edat similar sembla no sentir-se massa còmoda quan es planteja el fet de trobar eixe contingut a la seua xarxa d'ús diari.

Una de les fotògrafes de qui ja hem parlat, Sandra Torralba, és usuària activa a Facebook i l'utilitza per a difondre el seu treball, les seues aparicions en premsa i cercar models per als seus projectes. Però, degut a la política de la plataforma i als marcatges dels usuaris com a material inapropiat, només comparteix les fotografies que fa per a premsa i alguns dels seus projectes en els que no es veu cap òrgan ni cap acció sexuals –de fet, si en comparteix cap, els tapa amb la socorreguda barra negra (veure figura 14A)-. Ella, als seus comentaris, parla de l'autocensura que ha de fer a la seua obra, carregada de crítica social i amb un rerefons interessantíssim, per poder compartir-la a Facebook. A la segona imatge (figura 14B) podem veure una fotografia de la mateixa sèrie, *Stranged sex*, extreta esta volta del seu propi

⁷⁴ "Las redes sociales entienden de edad: Facebook 'envejece' mientras Twitter se hace más joven" en Marketingdirecto.com, 22 de març de 2013. Basat en un estudi de 'Comscore'.
<<http://www.marketingdirecto.com/actualidad/tendencias/las-redes-sociales-entienden-de-edad-facebook-envejece-mientras-twitter-se-hace-mas-joven/>> [Consulta: 16 d'agost de 2013]

lloc web on sí pot compartir el seu treball, inclús sense advertència de contingut.

Però, no és necessari arribar al nivell d'explicitat de Torralba; a Facebook trobem casos de censura d'imatges, inclús quan el motiu de compartir-les ha estat informatiu i cultural.

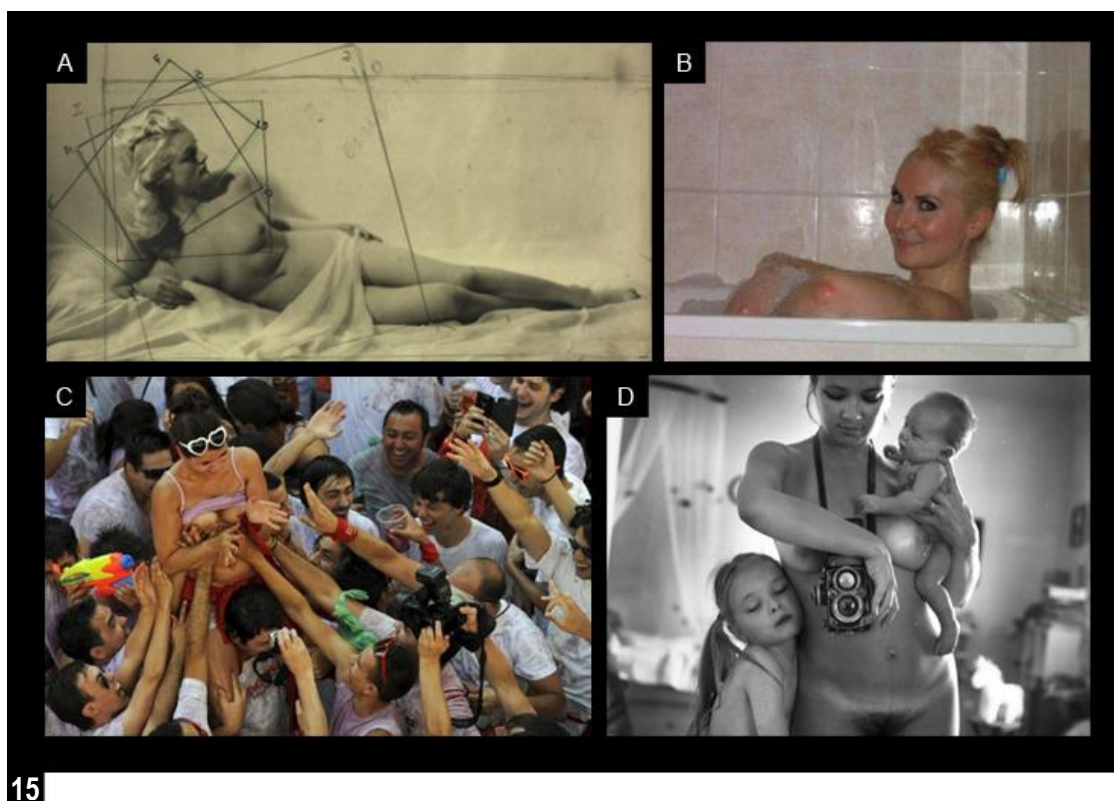
No tractem ací de justificar o no que una notícia necessite anar acompanyada d'una fotografia com aquesta; si posem aquest exemple és per la seua rellevància: parlem d'un mitjà com *El Mundo*, el segon diari més llegit a l'Estat espanyol⁷⁵, amb 1.203.567 de seguidors a Twitter i quasi 140.000 a Facebook, el canal on va saltar la polèmica (veure figura 15C): "Facebook elimina del mur de ELMUNDO.ES per aquesta foto un debat sobre el sexisme"⁷⁶ amb més de 400 comentaris. El motiu, tot i que pot derivar del respecte a la Dona, és, probablement, que a la fotografia –de Reuters- es veu clarament l'acció de tocar els pits de la dona per part d'una multitud d'homes. S'anteposa, per tant, el caràcter sexual de la fotografia al seu significat o a la transcendència social que pot tindre compartir-la per denunciar uns fets. Ja ho deia Foucault, que "allà on es multipliquen les caselles negres, són les regions de la sexualitat i la política"⁷⁷; es censura aquesta fotografia quan, diàriament veiem desenes d'imatges explícites de morts als llocs on hi trobem conflictes armats.

⁷⁵ Tant en la seua edició impresa com la digital, segons OJD (de gener de 2012 a desembre de 2012) <www.introl.es> [Consulta: 16 d'agost de 2013]

⁷⁶ ELMUNDO.ES (2013) "Facebook elimina del muro de ELMUNDO.ES por esta foto un debate sobre el sexismo" en *El Mundo Edició Digital*, 11 de juliol de 2013. <<http://goo.gl/uGs19M>> [Consulta: 16 d'agost de 2013]

⁷⁷ FOUCAULT (1973) *op. cit.*, p.14

Sense tant d'impacte social, però tal volta igualment absurd, trobem un altre cas de censura per part de la xarxa de Zuckerberg; en aquest cas, un colze que semblava un pit en una fotografia d'una xica a la banyera (figura 15B). Segons la revista *Theories of the Deep Understanding Things*, Facebook va eliminar la foto als pocs minuts de ser publicada per considerar-la 'contingut inapropiat'⁷⁸.

I, què hi ha del nu artístic que és compartit a aquest canal? *L'Étude de nu* de Laure Albin Guillot (1940. Figura 15A) va fer que Facebook clausurés durant 24 hores la *fanpage* de la galeria d'Art que l'alberga: Jeu de Paume, un centre a París de referència en quant a la difusió d'imatges dels segles XX i XXI. Quan la pàgina va tornar a estar operativa, els responsables de la galeria tornaren a compartir la fotografia amb un requadre negre que cobria els pits de la model.

⁷⁸ "Facebook censuró foto de codó por similitud a un seno desnudo" en *RPP Noticias*, 26 de novembre de 2012. <http://www.rpp.com.pe/2012-11-26-facebook-censuro-foto-de-codo-por-similitud-a-un-seno-desnudo-noticia_543757.html> [Consulta: 30 de juliol de 2013]

Un últim exemple de com els sistemes de control de contingut de Facebook no són capaços de filtrar les imatges per alguna cosa més que pel que es veu en un primer cop d'ull; la fotògrafa russa resident als Estats Units Anastasia Chernyavsky es va trobar amb la polèmica quan aquesta xarxa social va censurar per pornogràfica una fotografia a mode d'autoretrat en blanc i negre amb les seues dos filles, totes tres nues (figura 15D). L'artista va afirmar en el seu dia que està acostumada a que la gent, en general, "no siga molt sofisticada i vegem les coses de manera superficial i sense apreciació per allò artístic"⁷⁹. Es tracta, per tant, del prejudici que es manifesta quan algú ensenya el seu cos públicament. És interessant acabar amb una reflexió de la filòsofa i investigadora del postporno Marisol Salanova: "n'hi ha prou amb tindre consciència de que podem fer el que vulguem amb els nostres cossos sense ser, per això, persones malaltes o delinqüents"⁸⁰.

⁷⁹ "Censura Facebook polémica imagen de la fotógrafa Chernyavsky desnuda" en *Excelsior*, 15 de juliol de 2013. <<http://www.excelsior.com.mx/global/2013/06/15/904128>> [Consulta: 30 de juliol de 2013]

⁸⁰ SALANOVA (2012), *op.cit.*, p.62

6. CONCLUSIONS

Al llarg d'aquest text hem tractat algunes qüestions relacionades amb el nu com a gènere artístic i com a tema central de les fotografies que, a dia de hui, més polèmica generen als mitjans socials.

Amb la bibliografia i la documentació emprades i les dades extretes de l'enquesta realitzada a quasi 300 internautes, podem extreure algunes conclusions respecte a l'estat de la fotografia del nu en l'àmbit de les **xarxes socials**.

Sembla ser que un tret clau és que el **caràcter documental** que hem atorgat històricament a la Fotografia (com a tecnologia) fa que no tinguem la sensació d'assistir a una representació de la realitat –com sí ocorre en la pintura, i més en concret en la pintura no figurativa-, sinó a la **realitat** mateixa. Per tant, una fotografia és *real*, fent molt més fàcil que pensem en una intrusió en la **intimitat** per part del fotògraf o en una voluntat exhibicionista per part del model.

Aquest és un fet que comprovem en alguns dels comentaris que els usuaris podien deixar a l'enquesta: “resulta incòmoda perquè també ho faria a la vida real” (respecte a una fotografia de Sandra Torralba), “son fotos de parelles”, “perquè són situacions”, “la presència de més d'una persona a la foto li dona un missatge diferent”. És a dir, la Fotografia, pel seu nivell de **realisme** –que no de realitat- ens fa immediatament éssers empàtics.

En efecte, quan aquestes fotografies són compartides a les xarxes socials i qualsevol pot trobar-les, existeix una gran probabilitat de rebuig perquè entra en joc el *lloc* on les veiem. El **canal** ens condiciona –en este cas, de manera negativa, generalment- tant o més com el factor sorpresa. A tot això es suma el poc respecte per l'**autoria** que, en general, es té a aquests canals; el resultat és que pensem que tot el contingut forma part de l'afany **exhibicionista** manifest de molts dels usuaris.

Els objectius d'aquest projecte passaven per analitzar el **prosum** de fotografies a les principals xarxes socials, conèixer més com es produeix el

procés de filtratge –si no censura-, tractar de cercar on es troba la frontera entre el que es considera **art** i el que no, el que considerem erotisme o *porno*. Com era d'esperar, no és fàcil trobar una resposta a les preguntes que al principi ens formulàvem, però, que siga difícil trobar-les és una resposta per sí mateixa. I és que cada volta queda més clar que la **intenció** d'un fotògraf queda subjugada a la de qui mira la fotografia. I, òbviament, quan la lectura d'una foto (no parlem d'una lectura a nivell *formal*) depèn del bagatge cultural, educatiu, històric, artístic i inclús polític de l'espectador, elaborar una teoria és força complicat.

I força complicat ha estat seguir una **metodologia de treball** com és l'enquesta, sense cap referència prèvia. El desconeixement total i absolut en la manera-de-fer d'aquest procés, inclús després de 4 anys cursant una titulació del sector de la Comunicació en el que, sovint, és necessari dur a terme aquest tipus d'estudis, ha provocat que no s'hagen aprofitat al màxim els resultats. Pel que fa a la redacció de l'**enquesta**, molts dels usuaris que l'han feta han manifestat el seu descontent per la falta d'opcions de resposta i, el que és més greu, per l'existència de preguntes dirigides –òbviament, aquesta no era la intenció de l'autor-. Fent una anàlisi crítica de com s'ha dut a terme l'enquesta, és necessari prendre consciència dels errors per a que no tornen a repetir-se i els futurs estudis puguen sustentat-se en una base més sòlida.

Per una altra banda i seguint amb **les limitacions i els problemes** sorgits al llarg de la preparació i redacció del projecte, cal considerar que el període en que ha tingut lloc no és, si més no, l'ideal per treballar. El pla de treball incloïa entrevistes amb diferents professionals, com ara sexòlegs, fotògrafs professionals i amateurs, especialistes en xarxes socials, etc. Malauradament, donat les dades en les que s'havien de produir les entrevistes (juliol i, principalment, agost) no s'han realitzat, i s'han usat d'altres publicades a revistes, periòdics o blogs –citades com correspon-; el temps previst per a aquesta tasca al pla de treball s'ha substituït, per tant, amb lectura d'entrevistes o d'altre tipus de material bibliogràfic.

Un dels altres handicaps que ha dificultat l'anàlisi ha estat la falta sagnant de dades pel que fa a l'ús de les xarxes social, que es presenten com poc

transparentes. Sembla que amb l'augment progressiu de l'activitat i la popularització de les mateixes, es van oferint més i més xifres, però resulta estrany, per exemple, que Twitter, que ha suposat un fenomen comunicatiu en tota regla, no publique estadístiques d'usuaris actius des d'abril de 2012. Fem-ne una lectura positiva, però; en un dels seminaris de la segona edició del congrés *Comunica2.0 Gandia*⁸¹, Luis López Cuenca –un dels coordinadors- va fer l'observació: «és la meravella d'aquesta edat de la Comunicació: l'estem vivint, creant, gaudint i patint en temps real. Això és un privilegi.»

Conforme les xarxes es consoliden i es vagen transformant, canviaran les coses, d'una o d'una altra manera. El que és clar és que l'erotisme és força difícil d'abordar en els temps que corren per a la Fotografia, però també per una societat cada volta més dispersa, atomitzada i amb possibilitat d'expressar-se com mai no ho havia pogut fer gràcies a la tecnologia de la imatge i els canals de comunicació. És responsabilitat nostra conèixer com afecten els canvis i, si més no, saber per què continua vigent el *nihil novi sub sole*. Parlar de Fotografia és necessari; és necessari estudiar-la des de la seua vessant tecnològica i també des de la sociològica; però, també és necessari seguir parlant del nu, de l'erotisme, de la pornografia i del *porno*; no deixem que *l'ordre del discurs* siga tractant-los com a tabú.

⁸¹ *Comunica2.0 Gandia*: Congreso Universitario Sobre Redes Sociales en el Campus de Gandia de la Universitat Politècnica de València. 2a edició celebrada el novembre de 2012.

7. CRÈDITS DE LES FOTOGRAFIES

- **Fig. 1:** *Venus de Willendorf* (c. 20000 aC). Museu d'Història Natural de Viena. Fotografia : Jorge Royan.
- **Fig. 2A:** Atribuïda a al pintor Eucharides (c. 490 aC) Àmfora Panateinaica de Terracota. MET, Museu Metropolità d'Art de Nova York.
- **Fig. 2B:** Eadweard Muybridge (c. 1870) *Dona baixant una escala*.
- **Fig. 3:** Autor desconegut (c. 220 aC) *Fauno Barberini (Sàtir dormint)*. Gliptoteca de Munich.
- **Fig. 4:** Francisco de Goya (1790-1800) *La maja desnuda*. Museu del Prado de Madrid.
- **Fig. 5:** Winkler & Noah (2010) Fotografia de la sèrie *Les femmes herétiques*. www.winkler-noah.it
- **Fig. 6:** Manuel Álvarez Bravo (1974) *The Good Reputation, Sleeping*. The J. Paul Getty Museum, Los Angeles.
- **Fig. 7A:** Diane Arbus (1968) *Ballarina en topless al seu camerino*. www.diane-arbus-photography.com/
- **Fig. 7B:** Sandra Torralba (2008) Fotografia de la sèrie *Autoretratos*. www.sandratorralba.com
- **Fig. 8A:** Autor desconegut (1920) Títol desconegut. Extreta de: SCHEID, Uwe i KOETZLE, M. (2012) *1000 Nudes. A History of Erotic Photography from 1839-1939*. Bonn: Taschen.
- **Fig. 8B:** Robert Mapplethorpe (1980) *Philip Piroleau*. The Robert Mapplethorpe Foundation.
- **Fig. 9A:** Fernando Botero (2006) Sense nom. Plaça Santo Domingo de Cartagena (Colòmbia). Fotografia d'Edgar Jiménez.
- **Fig. 9B:** Laurie Simmons (2011) Fotografia de la sèrie *Love doll*. www.lauriesimmons.net
- **Fig. 10:** Captura de pantalla del dashboard de Tumblr. Elaboració pròpia.
- **Fig. 11:** vegeu Fig. 8B
- **Fig. 12A:** Robert Mapplethorpe (1981) Sense títol. The Robert Mapplethorpe Foundation.
- **Fig. 12B:** Robert Mapplethorpe (1980) *Lisa Lyon*. The Robert Mapplethorpe Foundation.
- **Fig. 13A:** Fotografia de l'usuari @iamcainq a Instagram. Juliol 2013.
- **Fig. 13B:** Fotografia de l'usuari @iamcainq a Instagram. Novembre 2012.
- **Fig. 14A i B:** Sandra Torralba (2008-2010) Fotografies de la sèrie *Stranged sex*. www.sandratorralba.com
- **Fig. 15A:** Laure Albin Guillot (c. 1940) *Étude de nu*. Galeria 'Jeu de Paume', París – Col·leccions Roger-Viollet / Parisienne de Photographie.
- **Fig. 15B:** Captura del portal de notícies 'RPP Noticias' <http://goo.gl/VwMQKr> [Consulta: 30 de juliol de 2013]
- **Fig. 15C:** Fotografia de l'agència Reuters durant els Sanfermines de 2013.
- **Fig. 15D:** Anastasia Chernyavsky (2009-2013) Fotografia de la sèrie *Fine art*. <http://styush.com/>

8. BIBLIOGRAFIA

- BARTHES, R. (1980). *La cámara lúcida. Nota sobre fotografía*. Barcelona: Paidós.
- BATAILLE, G. (2007). *El erotismo*. Barcelona: Tusquets.
- BENJAMIN, W. (1931). *Breve historia de la fotografía*. Madrid: Casimiro.
- BRIGHT, D. (1998). *The passionate camera. Photography and bodies of desire*. Londres: Routledge.
- CALVO SERRALLER, F. (2009). *Alberto García-Alix. Disparos en la oscuridad*. Madrid: La Fábrica – PhotoBolsillo.
- CARTIER-BRESSON, H. (2003). *Fotografiar del natural*. Barcelona: Gustavo Gili.
- CASTELLS, M. (2001). *La Galaxia Internet*. Madrid: Areté.
- CASTILLA DEL PINO, C. et al. (1989). *De la intimidad*. Barcelona: Crítica.
- CLARAMONTE, J. (2009). *Lo que puede un cuerpo. Ensayos de estética modal, militarismo y pornografía*. Murcia: Infraleves - CENDEAC Murcia (Centro de Documentación y Estudios Avanzados de Arte Contemporáneo).
- FONTCUBERTA, J. (2010). *La cámara de Pandora. La fotografía después de la fotografía*. Barcelona: Gustavo Gili.
- FONTCUBERTA, J. (2011). *Indiferencias fotográficas y ética de la imagen periodística*. Barcelona: Gustavo Gili.
- FOUCAULT, M. (1973). *El orden del discurso*. Barcelona: Tusquets.
- GOMBRICH, E.H. (1950). *La historia del arte*. Nova York: Phaidon.
- GUBERN, R. (1987). *La mirada opulenta. Exploración de la iconosfera contemporánea*. Barcelona: Gustavo Gili.
- GUBERN, R. (2005). *La imagen pornográfica y otras perversiones ópticas. Edición revisada y ampliada*. Barcelona: Anagrama.
- GUBERN, R. (2000). *El eros electrónico*. Madrid: Taurus.
- JEFFREY, I. (2008). *Cómo leer la fotografía. Entender y disfrutar los grandes fotógrafos, de Stieglitz a Doisneau*. Barcelona: Electa.
- LARRAULI, M. i Max (2000). *El desig segons Deleuze*. València: Tàndem edicions.
- LEDDICK, D. (2000). *The male nude*. Colònia (Alemanya): Taschen.
- LUHMANN, N. (1985). *El amor como pasión. La codificación de la intimidad*. Barcelona: Península.
- MARZAL FELICI, J. (2007). *Cómo se lee una fotografía. Interpretaciones de la mirada*. Madrid: Cátedra.

- PÉREZ GAULI, J. C. (2000). *El cuerpo en venta. Relación entre arte y publicidad*. Madrid: Cátedra.
- PÉREZ, D. et al. (1997). *Del arte impuro. Entre lo público y lo privado*. València: Direcció General de Promoció Cultural, Museus i Belles Arts. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. Generalitat Valenciana.
- PULTZ, J. (2003). *La fotografía y el cuerpo*. Madrid: Akal.
- RAICH MUÑOZ, L. (2012). *Corpografía. El cuerpo en la fotografía contemporánea*. Madrid: Casimiro.
- RAMÍREZ, J.A. (1997). *Medios de masas e historia del arte*. Madrid: Cátedra.
- SALANOVA, M. (2012). *Postpornografía*. Barcelona: Sigueleyendo.
- SCHEID, U. i KOETZLE, M. (2001). *1000 nudes. A History of Erotic Photography from 1839-1939*. Bonn (Alemanya): Taschen.
- SONTAG, S. (1973). *Sobre la fotografía*. Barcelona: Debolsillo.

ANNEX I

Resultats de l'enquesta

Període d'obtenció de dades

Inici
12 de juliol de 2013

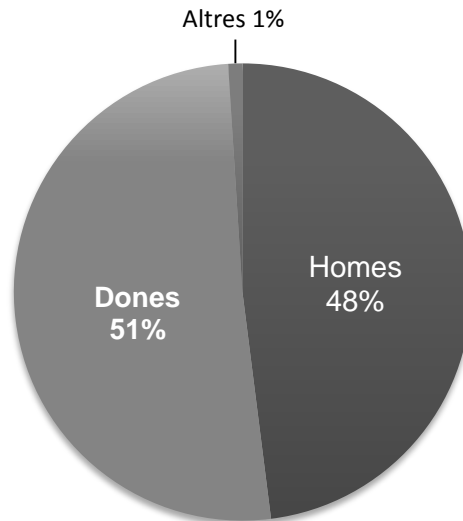
Fi
23 de juliol de 2013

Total d'enquestats: 288

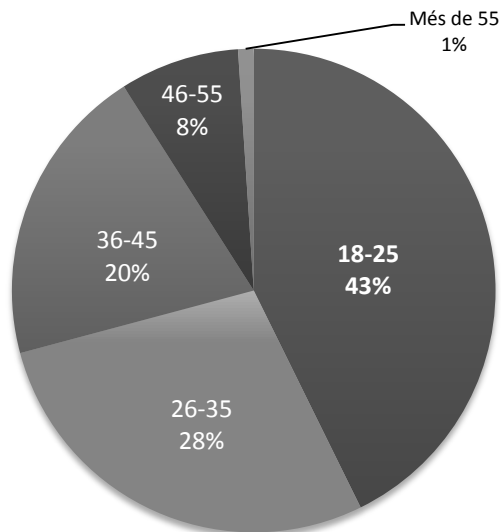
Dones
51%

Homes
48%

Altres⁸²
1%

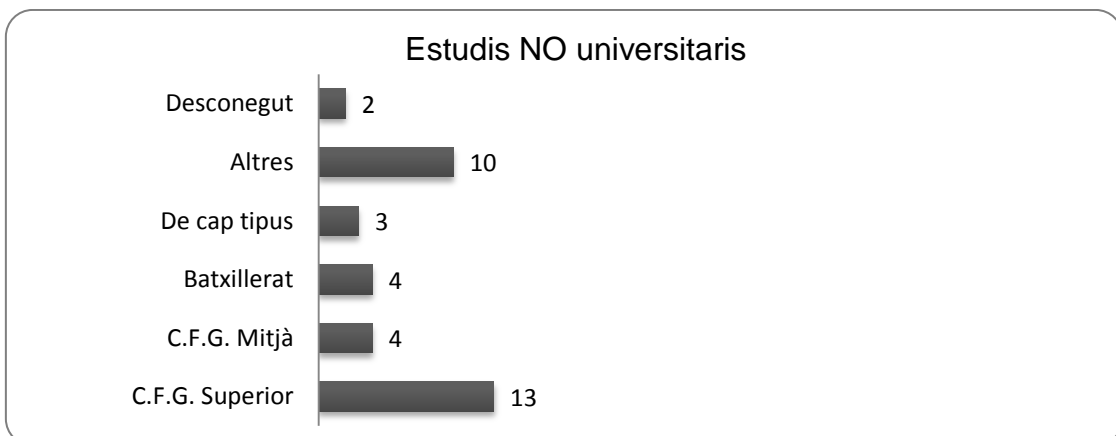
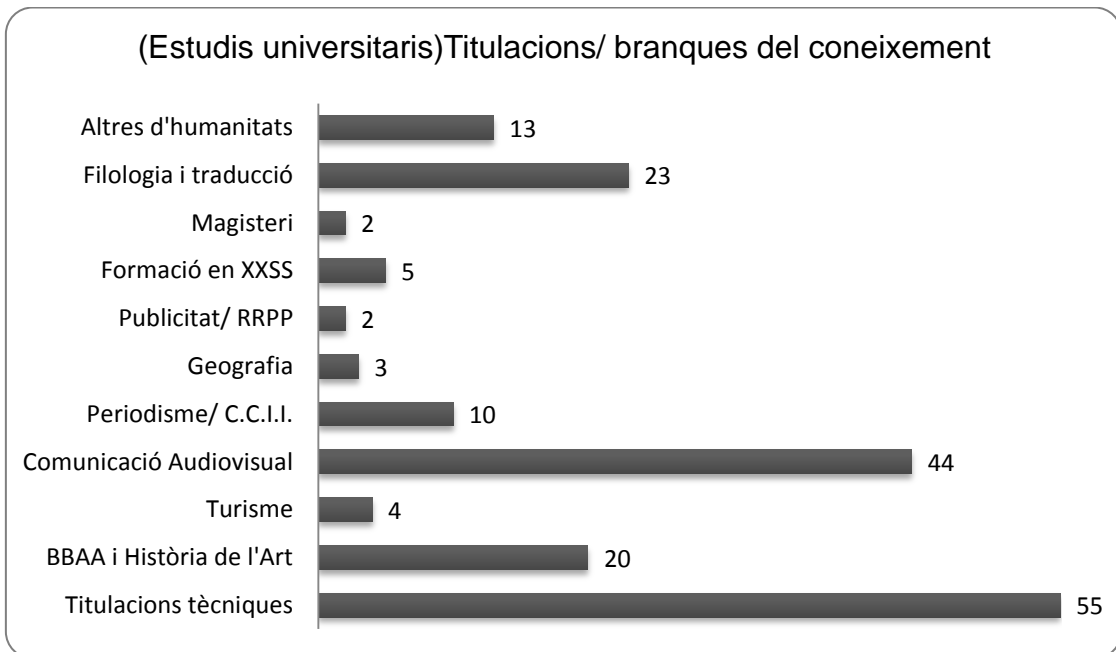
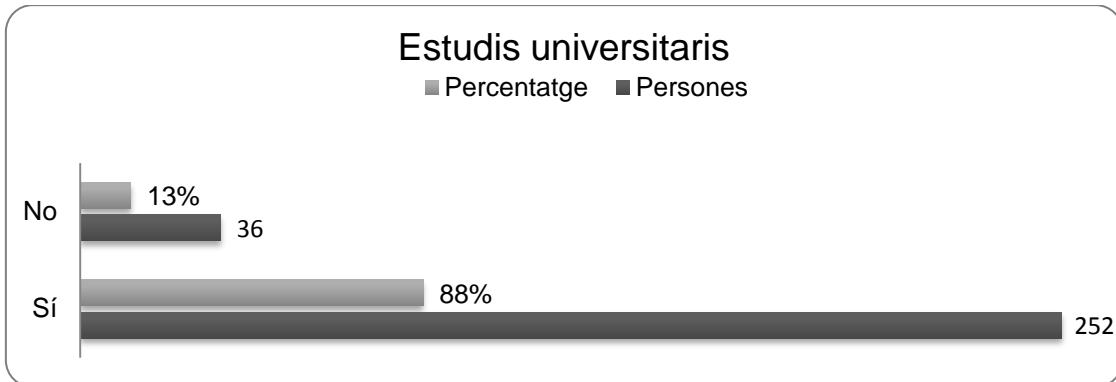

DIVISIÓ PER EDAT
Mitjana: 30.4

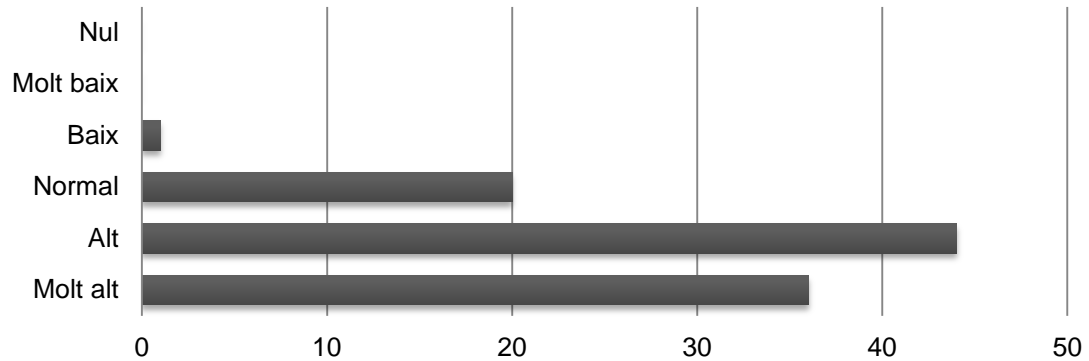
⁸² La qüestió del gènere és complexa, i queda demostrat en la teoria de la Postpornografia. Donada la temàtica de l'enquesta i del projecte era convenient donar una opció extra, que va sorprendre a molta gent, diferent a 'Home' o 'Dona'.

ESTUDIS I FORMACIÓ

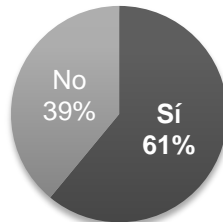

INTERÈS PER LA CULTURA

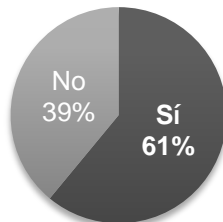
Diries que el teu interès per la cultura, en general, és:

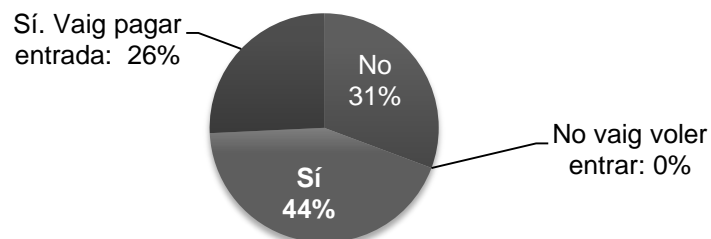
Has visitat alguna exposició fotogràfica últimament?

Has visitat alguna exposició fotogràfica últimament?

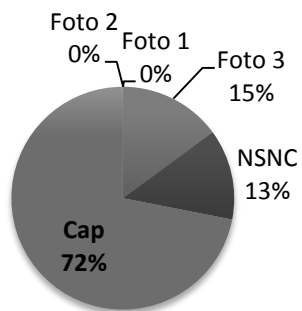
Recordes haver vist mai fotografies amb càrrega eròtica/
pornogràfica/ sexual a alguna exposició?

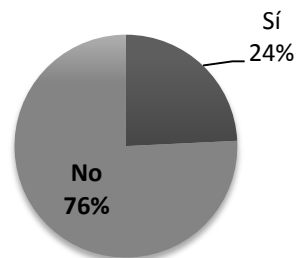
SÈRIE FOTOGRÀFICA 1

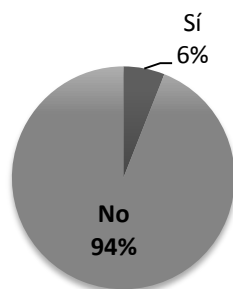
Alguna de les fotografies et
sembla ofensiva?

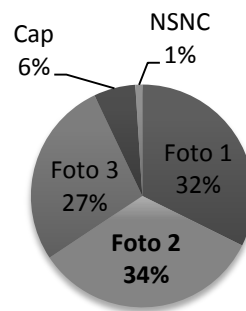
Et semblaria estrany veure-les
a una exposició a un museu?

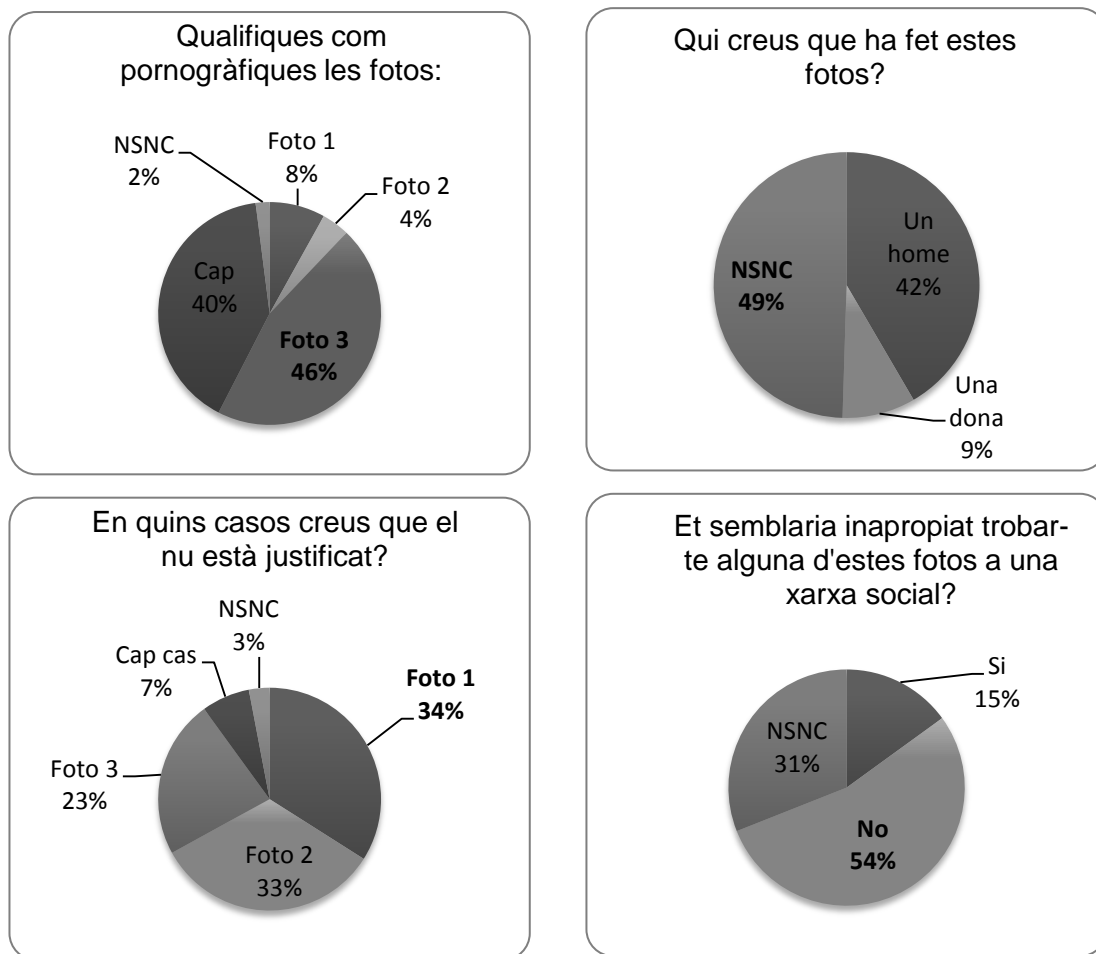

Coneixies les fotos o al seu
autor?

Qualifiques com eròtiques les
fotos:

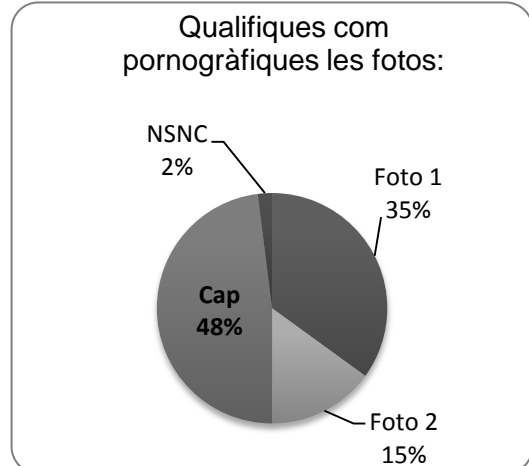
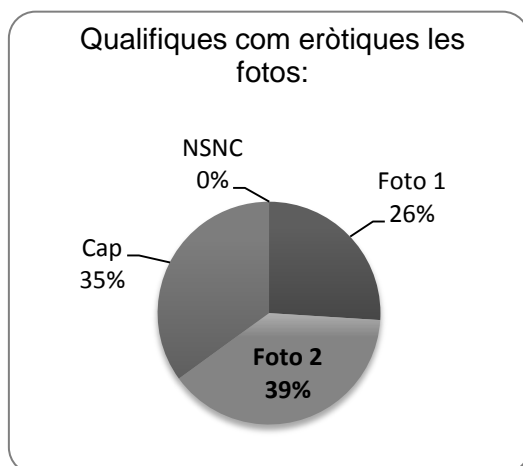
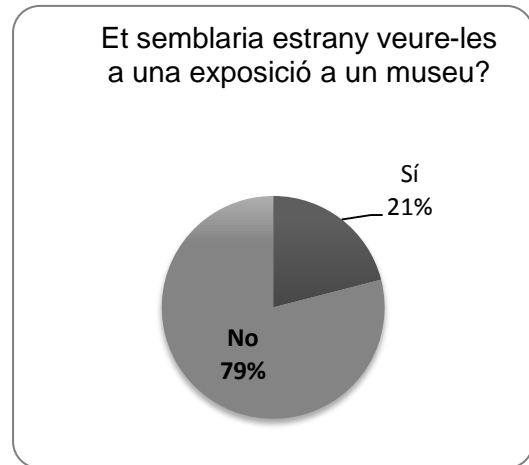
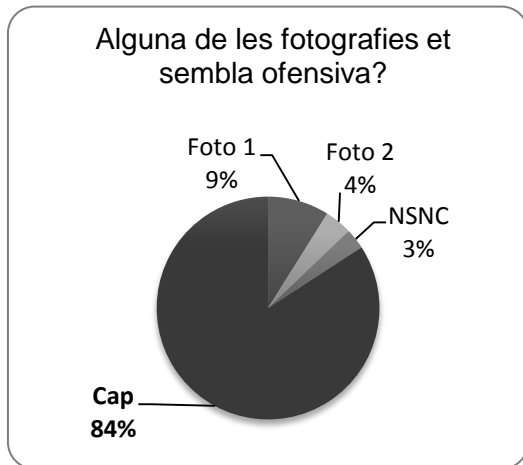

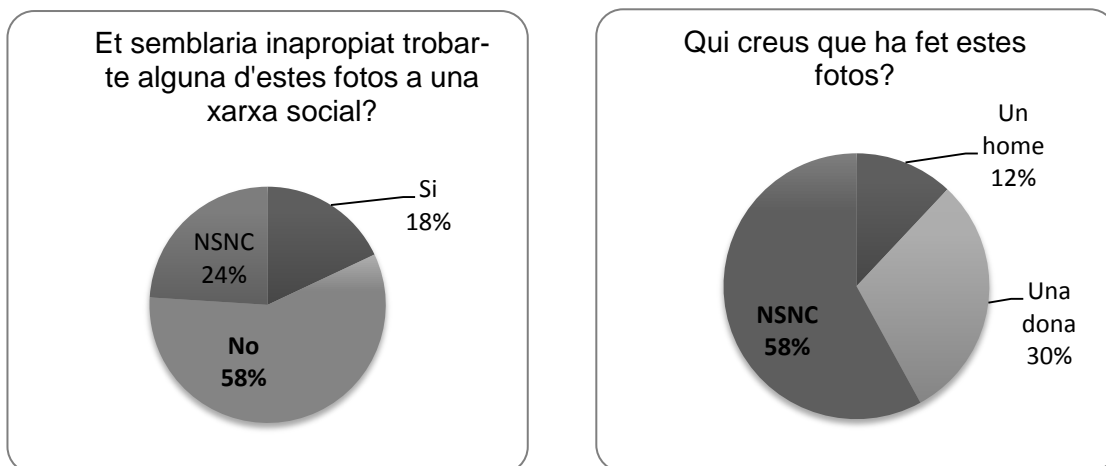
Si et semblen ofensives: explica breument per què⁸³.

El único objetivo de la fotografía va dirigido a mostrar y resaltar el pene; **Violenta, más que ofensiva**; Masturbación; **Por la erección**; La erección está fuera de contexto; **Se está tocando el pene**; Sembla un *frame* d'una pel·li porno; **Per l'acció de l'home**; No veo mucho arte en esta foto; **Pene erecto**; La considere agressiva; **Ofensives no, més aviat violentes**; Puede ser inapropiada si no se explica que es contenido pornográfico; **No me incomoda, pero puede resultar implícitamente violenta, no puedo compartir estas fotos con mis hijos**; És massa explícita; **No me parecen ofensivas, pero sí me parecería extraño encontrármelas en museos**; El que explícitament conta aconseguix eclipsar el tret artístic que poguera tindre; **Mis principios culturales hacen que me choque ver un pene erecto**; **Sembla una masturbació, és massa explícita**; No em semblen ofensives, però no aniria acompanyat de cap menor; **Abiertamente sexual, parece que se está masturbando**; No estoy acostumbrada a ver fotos de penes erectos; **Parece que te ataque con su miembro**; El hecho de que se agarre el miembro; **Totes tres per ser sexistes**; Per l'erecció i la mà combinades.

⁸³ Aquestes són transcripcions literals dels usuaris que emplenaren l'enquesta. En aquest cas, es manté la llengua d'origen. Algunes de les explicacions s'han obviat per repetició. Per tal de facilitar la lectura, d'ara endavant, a les respostes a les preguntes obertes s'intercalarà la negreta amb la tipografia convencional.

SÈRIE FOTOGRÀFICA 2

Si et semblen ofensives: explica breument per què:

L'acte sexual explícit de la primera no em sembla justificat ni té caire artístic; Puedes expresar lo mismo cambiando la postura de tal manera que no hagas explícito visualmente el coito; **Sexo en público;** No és ofensiva exactament, és desagradable per la "cosificació" del cos de la dona i com la redueix a les seves parts eròtiques, però igual la intenció del autor/a és criticar eixa visió de les dones, no tinc suficient informació per a poder valorar-ho; **No ofensiva, pero la 1 sí resulta incòmoda, porque también lo haría en la vida real;** La mujer ofrece su cuerpo como un objeto; **Ofensivas no, pero sí de mal gusto porque no me aportan nada;** Demasiado explícita, no es necesario; **En tot cas són diferents de les altres;** M'impacta prou una persona mirant la televisió i dos practicant sexe; **Me parece grotesca;** No, de hecho tiene bastante crítica de trasfondo; **Una vegada més, les trobe violentes.**

Si creus que estes fotos tenen un missatge més clar que la sèrie 'Fotografies 01', explica breument per què:

El mensaje no es más claro, pero es distinto. Mientras en la primera serie de fotografías la protagonista parece ser la anatomía masculina, en la segunda serie parece que el tema es el sexo en sí mismo; La serie 01 es más "abstracta", evoca sexualidad pero menos directa. Expone el desnudo como un elemento más de la composición de luces, sombras y texturas; **Estic convençut que tota fotografia, d'una manera o una altra, conté un missatge. Quin? No sabia contestar;** Son más directas; **Hay más elementos en escena, otro tratamiento y color;** La serie de fotografías en blanco y negro del modelo masculino me parecen más un tributo a la sexualidad y/o morfología del cuerpo humano masculino que una fotografía con mensaje. La serie de fotografías 02 parece denunciar o criticar el hecho de que determinadas zonas corporales y actos íntimos, son en muchas ocasiones un tema tabú; **Aquestes semblen part d'una història, les altres**

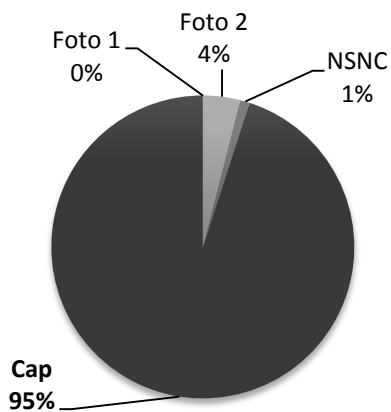
simplement són belles/artístiques. Aquestes fotos contenen una història, les 01 em pareixen més conceptuals; Parece que son una crítica; Perquè trobem la resposta al que ens vol contar l'autor més ràpidament que a la primera sèrie; Són en color, cosa que sempre impacta més que unes fotos en blanc i negre; Las fotografías 01 son directas, de planos cortos y explícitos que centran y dirigen la mirada del observador. En cambio, las fotografías 02 tienen una escenografía y una puesta en escena mucho mayor, que provocan que miremos varias veces la imagen en busca de los detalles y matices; Perquè es pot llegir un missatge o explicar una circumstància; Porque son fotos en pareja; Non teñen mensaxe máis clara porque son malas, exentas de calidade. As 3 primeiras alomenos tiñan algo; Per am i en estes fotos els cossos nus són una excusa per a dir una altra cosa mentre que en les altres fotos el nu s'utilitza com a una cosa purament artística; Un missatge diferent, sí. Més clar, no; Les segones semblen confrontar allò públic amb allò privat. Sense voler ens fa veure la segona com a més correcta segons el dictat social; Pienso que esta serie compone una escena con varios personajes y situaciones que evocan al espectador a pensar en lo que quiere decir el fotógrafo, el mensaje, más que en la estética de los cuerpos; Son algo más explícitas sexualmente hablando, lo primero es un desnudo, esto es una acción; Porque son situaciones; En aquestes fotografies el nu està justificat; Los cuerpos sirven dentro de una "historia"; Tienen más carga de significado; Creo que su contenido pornográfico es más alto y pierde el erotismo artístico de las anteriores; Parecen tener un significado más profundo que las otras, que eran sencillamente desnudos, estas tienen una historia detrás; Estes fotos contenen una història més enllà de la pura imatge fotogràfica; Banalitzen el sexe; Fotografies 01 em sembla que busquen més la dimensió estètica, Fotografies 02 les trobe més 'de missatge'; Ante estas dos últimas, el espectador puede elucubrar lo que pretende decir el autor interrelacionando los elementos de la fotografía; Con la mujer como protagonista, el mensaje de este segundo grupo de imágenes puede tener más interpretaciones por el papel social que ésta ha tenido con el sexo durante toda la historia; Jo li puc donar la meua interpretació, però la de l'autor sempre serà més vàlida; Estes tenen un missatge més clar; En la segunda serie tienen intención comunicativa directa, ya que encontramos componentes en torno al desnudo para intentar transmitir algún tipo de idea en relación al sexo pero sin que su intención sea la excitación erótica; No pretén mostrar la sexualitat, tenen un missatge, denuncies un fet clarament; Aquí se plantean unas cuestiones más profundas, alejándose del sentido puramente esteticista de la primera serie de fotografías; El que crec és que són fotos amb un plantejament estètic diferent. Crec també que poden ser igualment eròtiques com pornogràfiques (opció que no he trobat a l'enquesta). Vull dir que no necessàriament han de tancar-se en un dels dos conceptes. Depén de l'ús que li done el subjecte que mira; El mateix passa amb la

pregunta de si les fa una dona o un home. Caldria reflectir la possibilitat de que la poden fer tots dos; **Les primeres fotografies no tinc clar que volia dir l'autor amb elles**; Parece que quieran denunciar algo; **Se diferencian de la primera serie de fotografies que más allá del primer plano juega con las luces y sombras en las dos primeras fotografias**; La presencia de más de una persona en la foto le da un mensaje diferente; **Pense que son imatges diferents**; Tenen un muntatge o un missatge que va més enllà de mostrar un cos nu; **Jo diria que el missatge és clarament social**; Sí, intentan reflejar la actitud social ante el sexo; **Evidentment, aquestes fotografies de la segona part de l'enquesta gaudeixen d'un contingut més a prop del "porno" que de l'erotisme purament dit**; Pense que aquestes últimes imatges van dirigides a un àmbit de públic menys general i més particular; **Tienen un mensaje más claro porque otros elementos entran a formar parte de la acción, digamos que cuentan más cosas y el espectador puede interpretarlas más claramente**; Crítica social; **Evidentment aquesta sèrie de fotografies té un missatge més clar que la sèrie de fotografies 01**; En la segunda serie de fotografías, el argumento de la fotografía se puede extrapolar de forma más fácil, teniendo la primera sería una carga mayoritariamente erótica, además de hacer un uso más expresivo de los recursos de iluminación, encuadre, contraste y el blanco y negro; **Estas imágenes tienen un sentido diferente, como con un toque de humor, incluso**; Estes últimes les considere "menys artístiques"; **La anterior serie es más "estática" y en esta se intuye la acción**; Estas fotos transmiten un mensaje que va más allá de lo estrictamente sexual. De hecho son críticas (y casi humorísticas) con nuestro sistema de valores, por ello no me ofenden; **En estas fotos el desnudo está plenamente justificado y resisten un análisis que vaya más allá de lo obvio**; Son originales, expresivas, cínicas y muy inteligentes, por ello me gustan. Las primeras, en cambio, no aportan nada más que el contenido físico de la foto, por tanto no me resultan interesantes; **Son fotografías con un mensaje más directo y completamente crítico**; Aquestes fotos em semblen humorístiques més que pornogràfiques; **La segona tanda de fotografies no requereix un nom per a comprendre la història. La primera tanda sí**; la serie segunda, en concreto la primera fotografía, me parece sin gusto, sin un marco estético, encuadre inexistente, trata el sexo de forma grosera por la situación; **Aquestes son "forçades" per a tindre contingut de comunicació**; La serie 1 es más de tipo exhibicionista; **Porque son menos sutiles, más directas, más impactantes**; Se reconoce más claramente el objetivo de las fotos, es decir, realizar una crítica; **Utiliza el lenguaje visual y comparativo de las situaciones**; Tienen un mensaje más claro porque son mucho más atrevidas, ya que observamos más; **Té connotació sexual però pareix que relativitze al voltant a d'una situació amb l'objectiu de transmetre un missatge**; la situació és més complicada, té un to de paròdia amb una mica d'erotisme i sexe; **Las fotografías 01 parecen tener como objetivo la excitación sexual, éstas tienen mensaje**.

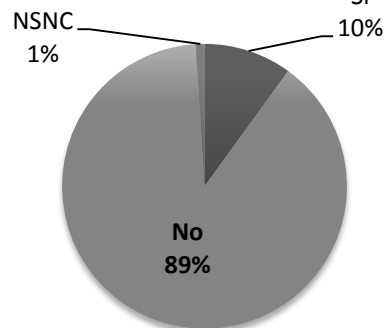
SÈRIE FOTOGRÀFICA 3

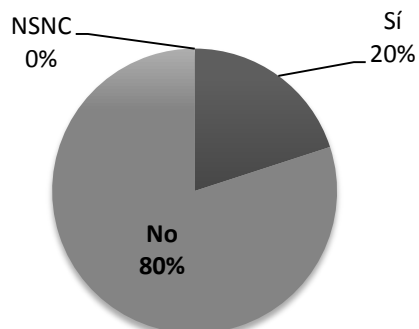
Alguna de les fotografies et sembla ofensiva?

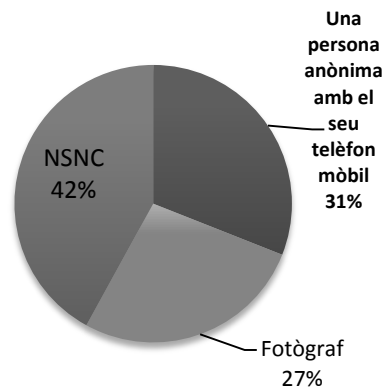
Tens la sensació que darrere de la fotografia 1 només hi ha voluntat d'exhibició i provocació?

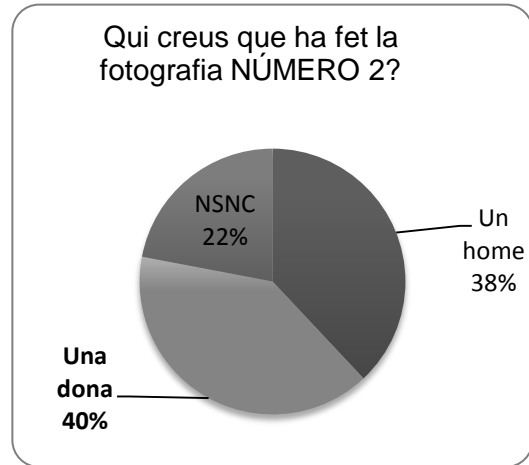
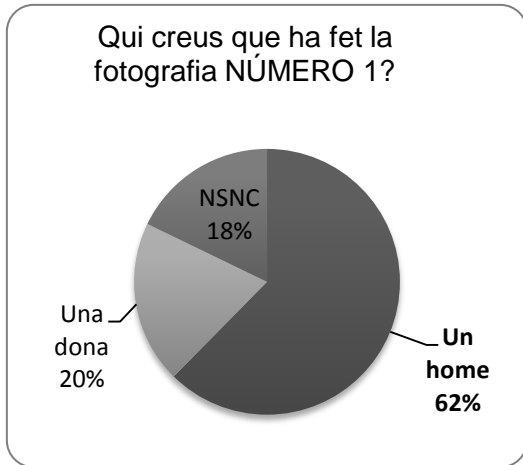

Tens la sensació que darrere de la fotografia 2 només hi ha voluntat d'exhibició i provocació?

Qui creus que ha fet estes fotos?

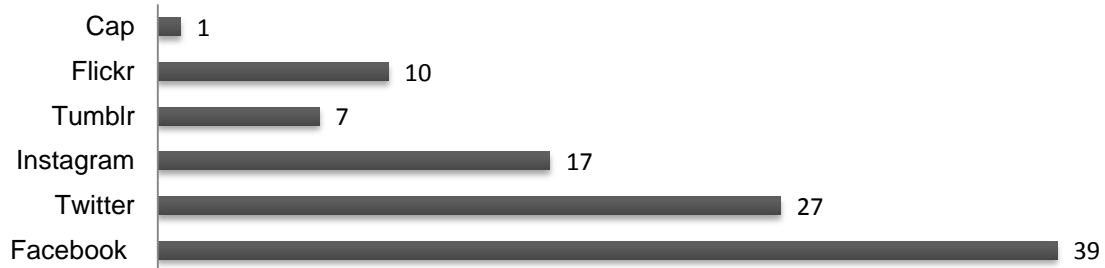

Si et semblen ofensives: explica breument per què:

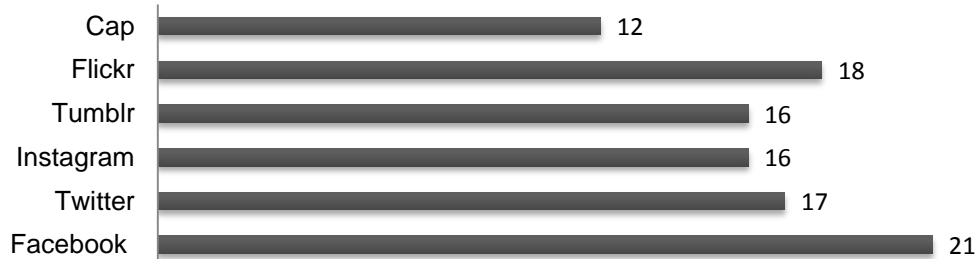
La realidad que muestra el cuerpo y ya está, no hay ningún tipo de arte en la foto; **Demasiado desnudo**; La veig indefensa; **No me parecen ofensivas, pero no las veo como arte, y por ello no les encuentro belleza, ya que la fotografía no se ha tomado como arte en sí**; La llum i l'aspecte "cassolà"; **Desnudo gratuito**; Porque está desnuda y es obsceno.

AL VOLTANT DE LES XARXES SOCIALS...

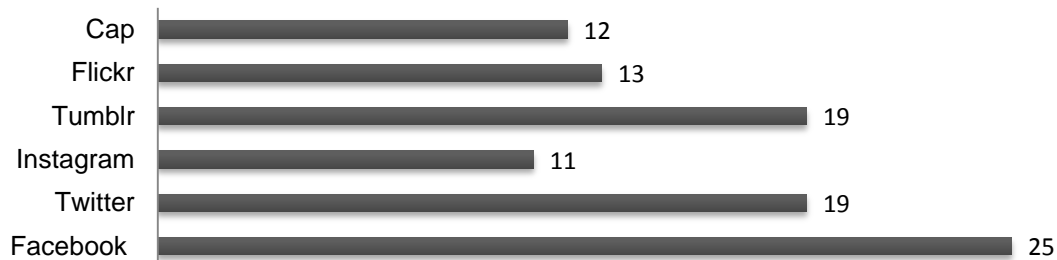
Sóc usuari actiu de les següents xarxes (tens compte i aportes contingut propi o comparteixes el d'altres persones)

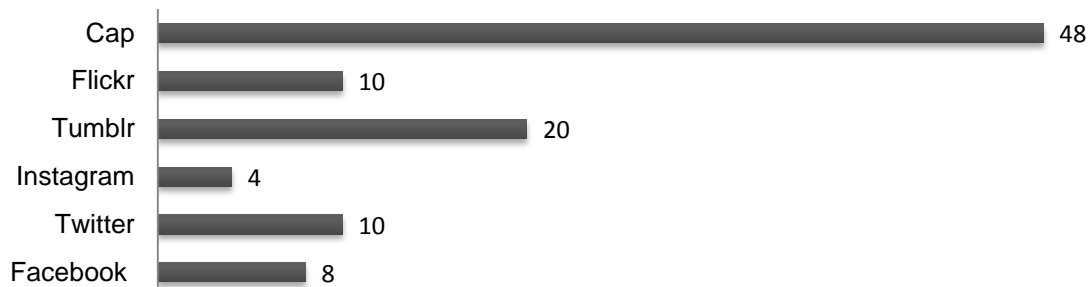
Visite habitualment les següents xarxes (no tens compte, però les visites per veure el que altres han compartit)

T'has trobat, per casualitat, fotografies de nus o amb contingut sexual a alguna de les següents xarxes?

Has cercat (i has trobat), premeditadament, fotografies de nus o amb contingut sexual a alguna de les següents xarxes?

PREGUNTA OBERTA

Hi ha cap element que et faça decidir automàticament que una foto és pornogràfica i rebutjar-la?

També és art; **Que no supose un abús**; El membre o el sexe; **Postures sexuals**; Quan l'objectiu de la foto és l'entreteniment i no l'art; **Veure íntegrament els genitals masculins i femenins**; La pornografia està dins les nostres vides, no s'ha de tenir cap problema; **Si no em transmet sensació de bellesa o de sensibilitat**; Violència o masclisme; **Pubis masculí o el tors d'una dona**; Actes sexuals o pràctiques onanistes; **El que importa és la història de la fotografia**; Quan a la fotografia hi ha més d'una persona la foto és més pornogràfica; **Relacions sexuals explícites**; Que implique el desig sexual; **Tocar(-se) els genitals, especialment si són femenins**; Actituds de submissió sexual; **Violència**; Líquid seminal; **Peces de roba de làtex o cuir**; Acte sexual; **Genitals**; Acte sexual; **Abús**; Menors (rebuig); **El context o el que hi haja al darrere de la foto**; Mostrar els genitals en ple acte sexual, de manera barroera i explícita, sense toc artístic; **Que denigren, d'alguna manera, a la persona**; La fotografia ha d'estar contextualitzada; **Busca la 'lascívia' i l'excitació com a mitjà i com a fi**; Nus; **Genitals**; Violència; **La intenció de l'autor**; Genitals (sobretot els masculins); **Aparició explícita de genitals**; Masturbació, sexe oral, penetració; **Sexe explícit**; Violència; **Em pot molestar una erecció, sexe oral o cames obertes si vaig a una exposició amb els meus fills**; Sexe amb finalitats comercials; **El context en què és exhibida**; Em produeix més rebuig/ morbo el sadisme que l'erotisme; **La intenció de qui la fa com la intenció de qui la mira.**

PREGUNTA OBERTA

Per acabar, ací pots escriure el que vulgues; també pots compartir autors, fotògrafs, casos interessants relacionats amb estos gèneres fotogràfics, etc.

«En el momento en el que una fotografía de un desnudo pasa de sugerirme un sentimiento o sensación a excitarme, me intimida observarla en público.»

Home. 23 anys. Llicenciat en Periodisme.

«Aquest qüestionari em fa pensar per què pensem que una imatge pot ser més pornogràfica que altra... He arribat a la conclusió que algunes imatges busquen la bellesa i l'art i altres busquen provocar una reacció sexual més marcada.»

Dona. 29 anys. C.F.G. Mitjà en Fotografia.

«No he encontrado la respuesta que quería poner en 14d. Creo que las ha hecho un profesional (o aficionado con conocimientos de fotografía) tratando

de simular la naturalidad y espontaneidad de una foto hecha con el móvil.»
Home. 33 anys. Doctor en enginyeria informàtica.

«Crec que, en general, l'enquesta és una mica tancada. Alguns exemples: No es pot respondre de manera lliure a les següents preguntes: 4. Diries que el teu interès per la cultura, en general, és: ... A quina mena de Cultura es refereix l'autor de l' enquesta? 14E. Qui creus que ha fet la fotografia NÚMERO 1? Mancaria, tant a la 14 e com a la f deixar oberta la resposta: qualsevol dels dos, o no ho sé. Perquè la pot haver fet qualsevol dels dos.»
Dona. 45 anys. Comunicació Audiovisual i literatura.

«Aunque me considero una persona abierta y educada en libertad soy consciente de que no todo el mundo es igual y hay personas que consideran el desnudo como pornográfico.»
Dona. 30 anys. Estudis de Batxillerat.

«Realment no sabria dir si les fotografies les fa un home o una dona. He ficat a totes que les fa un home...»
Home. 27 anys. Formació Professional Superior.

«Probablemente hace unos años no hubiera contestado de la misma manera. Ahora, ver imágenes de gente desnuda o practicando sexo es totalmente estético para mí, es vida pero reconozco que me incomoda encontrarme cierto tipo de imágenes en las redes sin haberlas buscado, en forma de *spam* o por accidente (algunos # de Twitter son engañosos) [...] El erotismo en estado puro es, para mí, la fotografía porno-erótica de principios del XX.»
Dona. 48 anys. Filologia Anglesa.

«No considero nada pornográficas las fotografías puesto que son, simplemente, desnudos, partes del cuerpo que todos tenemos y de las que, erróneamente, vemos como inapropiada su exhibición. Sería curioso comprobar los resultados puesto que muchos, considerándose a ellos mismos liberales y defensores de lo natural, se exaltan al ver una de estas fotografías, para decir esto me gustaría aclarar que lo he vivido propiamente dado que nos pasó en varios trabajos de la universidad: los profesores no diferenciaban entre un desnudo artístico y lo pornográfico u "obsceno". Por otra parte veo muy apropiado diferenciar entre erótico y pornográfico, términos muy distintos y que muchas veces se asocian, nuevamente, de forma errónea.»
Dona. 19 anys. Comunicació Audiovisual.

«El cuerpo humano es una maravilla que no debemos ocultar, por orientación sexual puede atraernos más uno que otro pero la no atracción no debe significar retraso. Cuando has preguntado sobre si me parecería inapropiado ver estas fotografías en redes sociales, he dudado. No lo veo inapropiado, aunque sí me parece extraño. Quizá sea por las imposiciones de nuestra cultura y sociedad que pretende hacer del desnudo, el erotismo y la pornografía un tema tabú, pero me sorprende que aunque de forma

consciente entiendo que es un tema como cualquier otro en la Fotografía, todavía existe un rechazo subyacente en la conciencia de las personas.»

Home. 44 anys. Enginyeria Tècnica en Informàtica.

«Tot està en els ulls amb què es miri. No cal oblidar que tota foto té un fora de camp i que som nosaltres qui imaginem i percebem.»

Dona. 22 anys. Periodisme.

«En mi opinión las redes sociales confunden obras artísticas con fotografías pornográficas. Un cuerpo desnudo o incluso, un acto sexual no tienen por qué ser pornográficos. Por otro lado, ¿qué hay de malo en la pornografía? Quiero decir, siempre que sea consumida por mayores de edad y que no se haya conseguido a través de un abuso, no me parece que consumirla sea censurable.»

Dona. 33 anys. Llicenciada en Història de l'Art - Museologia.

«Crec que les escenes eròtiques (gent nua) no tenen per què ser ofensives, encara que es solen eliminar de les xarxes o mitjans de comunicació de masses per causes de respecte a la gent que ho considere així. Per evitar eixes opinions, la solució es una educació adequada que no considere el nostre propi cos com a tabú.»

Home. 24 anys. Electrònica Industrial.

«Alberto García-Alix ha estat una gran influència per a mi. Ell aporta una fotografia despullada de tabús i pense que cal cada dia més enfrontar-se a la realitat.»

Home. 31 anys. Filologia Clàssica.

«He hagut que cercar al diccionari la paraula 'erotisme' i 'pornografia' perquè ja feia temps que volia saber-ne la diferencia, de tota manera no em queda clar, però supose que la línia divisòria també deu ser un poc difosa.»

Home. 32 anys. Estudis Musicals.

«Pienso que la fotografía erótica y la pornográfica tienen objetivos diferentes. Aunque en ambas pueda salir el sexo de las personas que salen en ellas el objetivo al mostrarlos puede ser muy diferente. Entiendo que a la hora de censurar las fotos en una red social haya que censurar ambas ya que se requiere del ojo y percepción humana para distinguir un tipo del otro, algo que un software no puede hacer, y por eso es más fácil censurar toda foto que muestre un pezón, un culo o el sexo.»

Home. 29 anys. Tècnic Superior d'Imatge.

«Allò que més fereix de les fotos són les mirades.»

Dona. 55 anys. Llicenciada en Filologia Hispànica.

«La diferencia entre pornografía y erotismo esta en los ojos y mente del que mira la obra.»

Home. 45 anys. Formació universitària.

«Siempre que se trate el cuerpo con respeto, sin faltar a la dignidad de la persona, de forma consentida y sin intención de provocar o crear situaciones

incómodas en los demás, me parece aceptable, aunque no soy partidario de hacer públicas determinadas parcelas de la vida privada. Si el sexo es tratado como arte y busca la estética y se ajusta a la técnica, a la idea de hacer algo "bonito", puede gustarme o no pero no me siento "agredido". Solamente comentar que creo que debido al intrusismo que hay en la fotografía (hoy "cualquiera" se considera fotógrafo a sí mismo por tener una cámara o sacar fotos a diestro y siniestro con el móvil...) a veces resulta difícil distinguir una foto bonita sin más (sacada con mucha potra y suerte) y una foto profesional.»

Dona. 28 anys. Publicitat i Relacions Públiques.

«La pornografía explícita no me gusta, pero no me suele causar rechazo. Me gustan los desnudos cuando son naturales, es decir, no forzados ni artificialmente pornográficos.»

Home. 50 anys. Ciències Econòmiques.

«Opinión personal sobre el porno en las redes sociales: No me gusta encontrarme porno en las redes sociales como Facebook, Twitter, Instagram... Creo que hay redes destinadas a estas temáticas y es lo más apropiado. No sé si me explico bien; creo que cada cosa debe tener su lugar y estar, de alguna manera, advertido de lo que se va a encontrar uno allí. También decir que las fotos expuestas en esta encuesta no las veo abusivas, te las podrías encontrar perfectamente en cualquier lado.»

Home. 28 anys. Comunicació Audiovisual.

«Espero que che saia ben o estudo, pero consideraría un problema apriorístico. Quen che contesta a enquisa? alguén que teña gañas de contestar a este tipo de preguntas. Creo (sen poder confirmalo) que moita xente que sería crítica, non che contesta.»

Home. 36 anys. Geografia.

«Tumblr és una font inesgotable de fotografia eròtica, hi ha de tot, però pot ser un recurs interessant per a conèixer a autors, solen respectar l'autoria.»

Dona. 23 anys. Comunicació Audiovisual.

«Me gustaría destacar que el término "erotismo" es bastante ambiguo y, en muchos casos, puede ser confundido con "pornografía".»

Dona. 20 anys. Comunicació Audiovisual.

Relació d'autors recomanats pels usuaris

- **Ana Álvarez-Errecalde**, Argentina-Barcelona: www.alvarezerreccalde.com
- **Darío Piqueras**, València: www.dariopiqueras.com
- **David LaChapelle**, EUA: www.davidlachapelle.com
- **Emmet Gowin**, EUA.
- **Mariano Vivanco**, Perú: www.marianovivanco.com
- **Mario Tesino**, Perú – Londres: www.mariotestino.com
- **Nobuyoshi Araki**, Tòquio: www.arakinobuyoshi.com
- **Polymerboy**, Barcelona: www.polymerboy.com
- **Raúl DAP**, València: <http://rauldap.tumblr.com> - @rauldap a Instagram
- **Richard Avedon**, EUA: www.richardavedon.com
- **Richard Kern**, EUA: www.richardkern.com
- **Roy Stuart**, Nova York – París: www.roystuart.net
- **Ryan McGinley**, EUA: www.ryanmcginley.com
- **Slava Mogutin**, Rússia - Nova York: www.slavamogutin.com
- **Spencer Tunick**, EUA: www.spencertunick.com
- **Steven Klein**, EUA: www.kleinstudio.us
- **VoltaGabbana**, Itàlia: www.flickr.com/photos/voltagabbana

Crèdits de les fotografies de l'enquesta

- **Sèrie 1 – Foto 1:** Robert Mapplethorpe (1981) Sense títol.
- **Sèrie 1 – Foto 2:** Robert Mapplethorpe (1980) *Lisa Lyon*.
- **Sèrie 1 – Foto 3:** Robert Mapplethorpe (1981) *Phillip Piroleau*.
- **Sèrie 2 – Foto 1 i 2:** Sandra Torralba (2008-2013) Sèrie *Stranged Sex*.
- **Sèrie 3 – Foto 1:** Retirada de l'Instagram de l'usuari @iamcainq (2013).
- **Sèrie 3 – Foto 2:** Paco y Manolo (2004) *Common People 008*.

ANNEX II

Tumblr: «contenido para adultos»

Contenido para adultos

¿Están permitidos este tipo de contenidos en Tumblr?

Sí, aunque con ciertas limitaciones. La libertad de expresión en cualquiera de sus formas es más que bienvenida en Tumblr, pero debemos tener en cuenta a millones de lectores y bloggers procedentes de diferentes países, culturas y ambientes, con puntos de vista de lo más diversos sobre el contenido orientado a un público adulto. Muchos miembros de nuestra comunidad prefieren no ver este tipo de publicaciones o incluso pueden acabar envueltos en una situación desagradable por hacerlo.

Si quieres obtener más información sobre este tema, puedes consultar nuestras [Condiciones del servicio](#) y las [Normas de la comunidad](#).

¿Qué debo hacer si no quiero ver contenidos para adultos?

Al activar el *Modo seguro* en el apartado de [configuración del Escritorio](#), Tumblr hará todo lo posible para no mostrar contenidos procedentes de blogs no aptos para todos los públicos (NSFW) a los que no sigieras de antemano.

¿Qué debo hacer si mi blog muestra este tipo de contenidos?

Si tu blog contiene imágenes de cuerpos desnudos o contenidos para adultos, debemos pedirte que lo marques como no apto para todos los públicos desde la página de [configuración](#), en señal de respeto hacia las elecciones y preferencias de los miembros de nuestra comunidad.

Tumblr también podrá marcar este tipo de blogs.

¿Qué ocurre con los blogs marcados como no aptos para todos los públicos?

- **No** aparecerán en las funciones dedicadas a la búsqueda y al descubrimiento de contenidos para los usuarios que no hayan iniciado sesión
- **No** aparecerán en las funciones dedicadas a la búsqueda y al descubrimiento de contenidos para los usuarios que hayan iniciado sesión y utilicen el modo seguro
- **Solo** aparecerán en las funciones dedicadas a la búsqueda y al descubrimiento de contenidos desde las aplicaciones para dispositivos móviles cuando los usuarios te sigan

A screenshot of a Tumblr help page. The header features the Tumblr logo and the tagline "Follow the world's creators." on the left, and "Log in" and "Sign up" buttons on the right. The main content area has a white background with a dark blue border. It contains a heading, a paragraph of text, and a bulleted list of requirements for reporting a content marking error.

tumblr. Follow the world's creators. [Log in](#) [Sign up](#)

Creo que mi blog aparece marcado como no apto por error. ¿A quién debo dirigirme?

Si crees que hemos marcado tu blog sin motivos o has borrado el contenido para adultos y quieres que deje de aparecer marcado, envía un correo electrónico con la información que te indicamos a continuación a nuestro equipo de Confianza y seguridad. Por favor, no olvides incluir:

- La dirección de correo electrónico que utilizaste al registrar tu cuenta
- La URL del blog que crees que hemos marcado como no apto por error
- Una explicación detallada en la que nos expongas por qué crees que hemos cometido este error o por qué deberíamos desmarcarlo

Text original de Tumblr.

<<http://www.tumblr.com/docs/es/nsfw>>

[Consulta: 15 d'agost de 2013]

Alberto Sancho González – 2013
Campus de Gandia – Universitat Politècnica de València